

... twee grooſten Geſch...

Jean Jacques Vrij

Procuratie ad
Pichot.

Een Schiedamse regentenfamilie
en haar betrokkenheid bij
de Surinaamse plantageslavernij
in de achttiende eeuw

(Large decorative flourish)

voor mij Jan
van Holland ge
en voor de ma

Daniel Pichot

...tig Binnende
op de thragtigt

...volkomen ma
...paul's pichot

Pichot. Een Schiedamse regentenfamilie en haar betrokkenheid bij de Surinaamse plantageslavernij in de achttiende eeuw

Voorwoord

Deel 1 De Pichots in Schiedam en hun familieleden elders

Deel 2 Het Plantagebezit van Schiedamse leden van de familie Pichot

2.1 Overzicht

2.2 Een mensenmolen

2.3 De Hoop, aan de rivier Suriname en Pauluskreek, circa 1690-1761

2.4 Bruijnsburg aan de Commewijne, 1732-1775

2.5 Belangen in de plantage-economie na 1770

Conclusies

Voorwoord

Suriname was gedurende ruim twee eeuwen (1650-1863) een volksplanting waarin een, tegen het einde van die periode weliswaar afnemend, maar altijd substantieel deel van de bevolking onder het juk van slavernij leefde. De Nederlandse geschiedenis is met dit verleden verbonden. Niet alleen omdat Suriname, de twee perioden onder Engels bestuur bij aanvang respectievelijk in de Napoleontische tijd daargelaten, in die periode onder Nederlandse soevereiniteit stond. Maar ook doordat talloze in Nederland gevestigde particulieren als handelaren, geldschieters en eigenaren in de op slavenarbeid draaiende Surinaamse economie gemoeid waren. Het kleine Schiedam waar eerst de haringvisserij en later de productie van gedistilleerd het gezicht in economische zin bepaalden, was zeker geen brandpunt van de relaties met Suriname, zoals dat wel en bij uitstek gold voor Amsterdam. Maar ook vanuit deze kleine stad, in de onderhavige periode met circa 10.000 inwoners van ongeveer gelijke omvang als Paramaribo – waar echter driekwart van de stadsbewoners tot de slavenstand behoorde – liepen verschillende lijnen naar de slavenkolonie overzee.

Er blijken meerdere gevallen te zijn geweest van geboren Schiedammers die in de zeventiende en achttiende eeuw naar Suriname zijn gegaan die daar zelf of wier kinderen eigenaren van plantages en van de daaraan gebonden mensen werden: de predikant (en voormalig brandewijnstoker) Gillis alias Aegidius de Hoij (Schiedam 1664-Suriname 1699) wier zoons en kleinkinderen eigenaren waren van onder meer de plantages Hoijland, Mariënborg, Ongelegen, Saint-Germain en de Vier Gezusters; Dirk van der Gaagh (Schiedam 1697-Paramaribo 1743) in Suriname onder meer raadsheer in het Hof van Civiele Justitie, die zelf voor een gedeelte en wiens nakomelingen voor het geheel eigenaar waren van plantage Cuylenburgh; en Abraham Johannes Halloy (Schiedam 1750-Amsterdam 1789), de zoon van een houder van een Franse school en kostschool aan de Haven, die door zijn huwelijk met Adriana Lambertina Maria de Crepy eigenaar werd van plantage Johannesburg.

En ook waren er onder de in Schiedam gevestigde burgers in de achttiende eeuw meerdere plantage- en dus slaveneigenaren. Een van hen was Johanna Elizabeth Reynet echtgenote van Jean David d'Estandeau die van 1754 tot 1769 predikant was van de Waals-Gereformeerde gemeente van Schiedam. Deze domineesvrouw was eigenaresse voor een gedeelte van de plantages Constantia aan de Matapicakreek en Lustrijk aan de rivier Commewijne, waar in die jaren gemiddeld zeker honderd mensen in onvrijheid leefden en werkten.

Markanter zijn de graanhandelaar Cornelis Peekstok die in 1732 de opmerkelijke stap nam om een plantage in Suriname te kopen en vooral de leden van de familie Pichot, die zich in Schiedam vooral in bestuurlijke zin manifesteerden. Peekstok is een eigenaardig geval, hij was tevoren nooit in Suriname geweest en zou er, eenmaal eigenaar van een plantage geworden, ook nooit heen gaan maar hield

zich vanuit Schiedam toch relatief actief bezig met zijn plantage, Bruijnsburgh aan de Commewijne. De Pichots waren anders, velen van hen waren geboren in Suriname, verschillende van hun familieleden (een vader, een broer, zwagers, neven) waren er als planter gevestigd en bekleedden in Suriname bestuurlijke functies. Het aantal plantages dat de Schiedamse Pichots en hun directe verwanten bezaten, bedraagt meer dan twintig. En zij wisten uit eigen ervaring en door hun contacten misschien beter dan anderen met welke vormen van dwang en geweld, uitgeoefend op duizenden, over de decennia heen misschien wel tienduizenden mensen, met wat voor menselijke ellende in het algemeen, dit bezit gepaard ging. Deze familie Pichot vormt het onderwerp van dit rapport.

Deel 1 De Pichots in Schiedam en hun familieleden elders

Daniel Pichot senior (Bergerac 1677-Amsterdam 1732), de stamvader van de Schiedamse tak van de familie Pichot, woonde van circa 1705 tot 1732 ruim een kwart eeuw in Suriname. Daar werden, uit zijn eerste huwelijk met Sara Swart (Guadeloupe 1682-Paramaribo 1726), al zijn kinderen geboren. In Suriname legde Pichot senior, eerst als koopman en tenslotte ook als plantage- en slavenhouder en zaakwaarnemer voor andere eigenaren, de materiële basis voor de betrekkelijke welstand van de familie.

In 1739 vestigden zich de eerste leden van de familie Pichot in Schiedam. Daniel senior's oudste zoon Jean Albert Pichot (Paramaribo 1713-Schiedam 1762) nam toen met zijn vrouw, drie kinderen en schoonmoeder Catharina Marcus (plantage Oranjebo, Boven-Commewijne 1695-Schiedam 1769) zijn intrek in een pand met tuinen aan de Nieuwstraat dat hij in november van dat jaar had gekocht.

Jean Albert was in 1725 samen met zijn een jaar jongere broer Samuel Paulus naar Nederland gekomen, waar hij in 1728 aan de universiteit van Leiden werd ingeschreven. Hij brak die studie echter af. In de jaren dertig was hij actief als koopman in Amsterdam. In het kleine Schiedam nestelde hij zich in de regentenstand. Hij werd er voor het eerst in 1743 en daarna nog verschillende keren tot schepen benoemd, trad in 1748 toe tot de vroedschap en werd tegen het eind van zijn leven burgemeester van Schiedam. Hij schijnt in de 23 jaren dat hij in de stad woonde, het geringe honorarium als schepen daargelaten, vooral gerenteniërd te hebben. Revenuen had hij onder meer uit het (met andere eigenaren gedeeld) bezit van drie Surinaamse plantages (zie het tweede deel van dit rapport, De Hoop, Siparipabo en Bruijnsburg). Hij was in 1734 in Amsterdam getrouwd met Lucretia Brandt (Paramaribo 1716-Schiedam 1752). Zijn echtgenote behoorde tot de enge familiekring want zij was de (enige) dochter van Catharina Marcus, de tweede echtgenote van zijn vader, Daniel Pichot senior (zij waren in 1728 in Paramaribo getrouwd). Maar Catharina Marcus was bovendien zeer vermogend en haar financiële bijdrage aan het huishouden van haar dochter en schoonzoon van belang. Jean Albert Pichot en Lucretia Brandt kregen negen kinderen, op de drie oudsten na, allen geboren in Schiedam.

Jean Alberts jongere broer Daniel Pichot junior (Paramaribo 1722-Schiedam 1803) was het volgende lid van de familie dat zich in Schiedam vestigde. Hij trouwde er in 1746 met Catharina Buyk (Padang 1725-Schiedam 1779). Zij was een stiefdochter van de Schiedamse schepen (later ook vroedschap en burgemeester) Willem van Basel die na een loopbaan in Oost-Indië omstreeks 1734 naar zijn geboortestad Schiedam was teruggekeerd. Daniel Pichot maakte carrière bij 's lands marine, eerst bij de admiraliteit van Amsterdam waar hij in 1742 tot luitenant werd aangesteld, later bij die van Rotterdam. In 1781 bereikte hij zijn hoogste rang, die van vice-admiraal. Daarnaast was hij tot 1760

plantage-eigenaar (zie deel 2, De Hoop, Guadeloupe). In Schiedam werd hij in 1766 lid van de vroedschap en nadien werd hij verschillende malen tot schepen en tenslotte ook tot burgemeester aangesteld.

Minstens even maatschappelijk prominent was hun broer Samuel Paulus Pichot (Paramaribo 1714-Paramaribo 1763), al was het dan niet in Schiedam. Hij keerde na voltooiing van zijn studie rechten in Leiden in 1737, in 1739 als advocaat terug naar Suriname en zou daar tot aan zijn dood blijven. In de Surinaamse geschiedenis is hij het meest bekend geworden als één van de grote kwelgeesten van gouverneur Jan Jakob Mauricius in de tweede helft van de jaren veertig. Die noemde Pichot een 'republikein' en de 'anti-gouverneur'. In de jaren 1744-1746 was Samuel Paulus Pichot lid van het Hof van Politie (het uitvoerend, wetgevend zowel als, in strafzaken, rechtsprekend orgaan) en in 1751 provisioneel raad-fiscaal (openbaar aanklager). Maar de meeste tijd hield hij zich bezig met het bestieren en beheren van de plantages van de familie van zijn echtgenote, van die van zijn eigen familieleden in Nederland en van die van hemzelf (zie deel 2, L'Esperance tot en met Patientie). Hij trouwde in 1741 met Anna Lespinasse (Paramaribo 1723-Beverwijk 1763). Zij kregen twee zoons van wie één voortijdig overleed.

Vier van Jean Alberts zonen maakten eveneens, zij het door vroegtijdig overlijden merendeels voor een korte tijd, deel uit van de Schiedamse vroedschap: mr. Philip Pichot (Breda 1738-Schiedam 1765) vanaf 1763, Johan Leonard Pichot (Schiedam 1741-Amsterdam 1766) vanaf 1766, Daniel Constantius Pichot (Schiedam 1743-Schiedam 1769) vanaf 1767 en Jan David Pichot (Schiedam 1752-Bleiswijk 1808) vanaf 1777, totdat hij in 1787 onder curatele gesteld werd. Op Johan Leonard na vervulden zij allen ook een of meer termijnen als schepen. Johan Leonard ontplooidde zich aanvankelijk in Amsterdam in de koophandel en Daniel Constantius volgde net als zijn oom Daniel een carrière bij de marine. In 1763-1764 was hij betrokken bij het neerslaan van de opstand in Berbice toen een groot deel van de plantagebevolking zich van het slavernijregime had bevrijd. Een daadfeit dat vaak maar geheel ten onrechte aan zijn oom Daniel wordt toegeschreven. Van de andere twee is een eventueel beroep onbekend. Philip studeerde rechten in Leiden waar hij in 1761 promoveerde, maar het blijkt niet dat hij vervolgens als advocaat heeft gewerkt. Jan David werd een man *in bonis* toen door het overlijden van eerst zijn grootmoeder en vervolgens zijn enige overgebleven broer aan hem de volledige erfenis van Catharina Marcus toeviel (zie deel 2, Penoribo).

Tenslotte heeft nog een zevende telg uit het geslacht Pichot tot de Schiedamse vroedschap behoord: mr. Daniel François Pichot (Paramaribo 1744-Schiedam 1788), de enig overlevende zoon van Samuel Paulus Pichot (Paramaribo 1714-Paramaribo 1763). Hij kwam in 1753 naar Nederland en studeerde rechten in Leiden waar hij in 1765 promoveerde. Hij trouwde in 1766 in Schiedam met Agatha

Wilhelmina Hogerwaard (Den Haag 1749-1800) met wie hij negen kinderen kreeg. In 1768 trad hij toe tot de Schiedamse vroedschap en werd daarna verschillende malen tot schepen en ook tweemaal tot burgemeester benoemd. Van hem is evenmin een beroep bekend. Volgens een schotschrift in de vorm van een grafschrift maakte hij gedurende zijn leven 'van Vrouw Venus al zijn werk'.¹ Daniel François moet door de verkoop van de (delen van) plantages hem nagelaten door zijn ouders een vermogend man geworden zijn. Ook de forse leningen die hij aan twee van zijn neven verstrekte ten behoeve van hun plantages in Suriname, getuigen ervan dat hij goed in zijn slappe was zat (zie paragraaf 2.4).

Jean Albert en Daniel Pichot hadden naast Samuel Paulus nog vijf zusters en een broer. Drie van dezen spelen in de context van dit rapport niet of nauwelijks een rol, voornamelijk vanwege hun vroege overlijden.^a Wel van belang zijn hun zusters Susanna Francina, Constantia Maria en Sara en hun nakomelingen.

Susanna Francina Pichot (Paramaribo 1709-Leiden 1770) was in 1730 in Paramaribo getrouwd met Daniel Wobma (Perica, Suriname ca. 1709-Leiden 1750), met wie zij zich in 1735 in Nederland vestigde. Door haar huwelijk werd zij eigenaresse van plantages Le Contentement en de helft van Belair & Corisane. Haar dochter Catharina Francina Wobma (Voorschoten 1737-Leiden 1782) werd met haar man Jacob Coenraad Friedlieb de Ruhle von Lilienstern in 1773 eerst eigenaar van de helft en in 1777 enig eigenaar van Belair & Corisane. In 1775 vestigde zij zich met haar gezin voor een periode van twee jaar in Suriname.

Constantia Maria Pichot (Paramaribo 1711-Schiedam 1762) trouwde vier maal. Uit de laatste drie huwelijken, met resp. Jan Louis van Lansbergen Willem Gerard van Meel en Jan David Cellier werd telkens één kind geboren. Zij kwam in 1753 met haar kinderen naar Nederland. Haar dochter uit haar tweede huwelijk, Geertruy Sara Catharina van Lansbergen (Paramaribo 1731-Delft 1794), trouwde in 1756 met de cavalerieofficier Samuel de Mongé (Vlaardingens 1729-Delft 1811) en vestigde zich in diens woonplaats Schiedam. Haar zoon uit haar laatste huwelijk, mr. Jean François Cellier (Paramaribo 1749-Parijs 1785) werd na haar overlijden onder voogdij van zijn oom Daniel Pichot in Schiedam geplaatst. Hij was door de familie voorbestemd om net als zijn neven opgenomen te worden in de Schiedamse vroedschap, verwierf ook het groot-burgerrecht van Schiedam maar maakte zich door zijn losbandig en spijziek gedrag zo onmogelijk dat hij in 1768 teruggestuurd werd naar zijn vader in Suriname. Ook bij deze verbruide hij het vervolgens volledig, wat zijn vader ertoe bracht niet zijn zoon en enig kind maar diens dochtertje Anna Elisabeth Cellier tot erfgenaam te maken. Tot de

^a Dit zijn Anne Marie Pichot (Paramaribo 1716-vóór 1723), Catharina Pichot (Paramaribo 1720-Amsterdam 1735) en mr. Isaac Pichot (Paramaribo 1723-Den Haag 1748).

erfenis behoorden de plantages Schoonoord en Welgelegen. Constantia Maria Pichot zelf was eigenaresse van de plantage Vlammenburg, die in 1773 volledig eigendom werd van haar dochter en haar man (zie deel 2).

Sara Pichot (Paramaribo 1717-Den Haag 1754) was in 1729 naar Nederland gekomen. Zij trouwde in 1743 met Frans Schas (Wassenaar 1698-Den Haag 1761). Deze was enige jaren samen met haar vader raadsheer in het Surinaamse Hof van Politie geweest en in 1733 naar Nederland gerepatrieerd. Schas was eigenaar van de plantages Goudmijn en Ostage. Na zijn overlijden ging de eigendom daarvan over op hun zoon mr. François Willem Schas (Den Haag 1744-Emmerich 1800).

We kunnen niet meer beschikken over de financiële administratie van de Pichots en hebben onvoldoende inzicht in ieders bronnen van inkomsten om het met harde cijfers aan te kunnen tonen maar mogen toch aannemen dat de revenuen uit de plantages voor allen onontbeerlijk zijn geweest bij het vestigen en handhaven van hun sociale positie.

Toen Pichot senior eind 1732 overleed, waren zijn kinderen nog minderjarig (afgezien van de twee oudste dochters die gehuwd waren en als enigen nog in Suriname). Een half jaar voor zijn dood had hij twee Amsterdamse kooplieden, Charles Dusselle en Theodore Passalaigue, als voogden over hen aangesteld. Pichots executeurs-testamentair, tevens administrateurs van zijn bezittingen in Suriname (dit waren de echtgenoten van zijn dochters), dienden de producten van zijn plantage De Hoop ten verkoop naar Passalaigue en Dusselle te zenden. Die hadden dan de opdracht om 'uyt de provenuen daarvan de onkosten tot opvoedinge van sijn kinderen te betalen'. Wat de verkoop van de suiker en de koffie in Nederland meer opbracht, moest op de rekening ten name van de executeurs worden gebracht.²

Met andere woorden, de onvrije, aan Pichots plantage gebonden mensen werkten om opvoeding en opleiding van de kinderen Pichot in Nederland te bekostigen. Al werden de rekeningen van voogden en executeurs verder aangevuld met de opbrengst van de verkoop van diverse bezittingen in Suriname zowel als Nederland.

Dat Catharina Marcus over ruime middelen beschikte, toont onder meer haar testament uit 1756 waarop is aangetekend dat zij op dat moment tot de vermogensklasse van boven de 100.000 gulden behoorde.³ Voor het kinderrijk gezin van haar enige dochter Lucretia Brandt en Jean Albert Pichot was zij een financiële steunpilaar. Uit haar testament uit 1762 blijkt dat Jean Albert Pichot regelmatig geld bij haar had opgenomen. Volgens een andere akte uit dat jaar ging het om 'eene aanmerkelijke somma van gelden', maar zij verlangde er niets van terug. Voor het geval haar schoonzoon na haar kwam te overlijden en zijn nalatenschap niet toereikend was, bepaalde zij dat haar minderjarige kleinkinderen '(...) fatzoenlijk en na derzelve staat en gelegenheid verder zullen werden geeduceert

en grootgemaakt (...) uit de revenuen en inkomsten van haar vrouwe testatrices plantage genaamt Penoribo gelegen in de Colonie van Suriname.⁴

Opnieuw dus een generatie van de familie Pichot waarvan de vorming mogelijk gemaakt moest worden door de slavenarbeid van de mensen op een Surinaamse plantage. In 1763, Jean Albert Pichot was inmiddels overleden, liet Catharina Marcus nogmaals vastleggen dat de opvoeding van haar kleinkinderen betaald moesten worden uit de opbrengst van haar plantage. Haar kleinkinderen waren bovendien haar erfgenamen.⁵

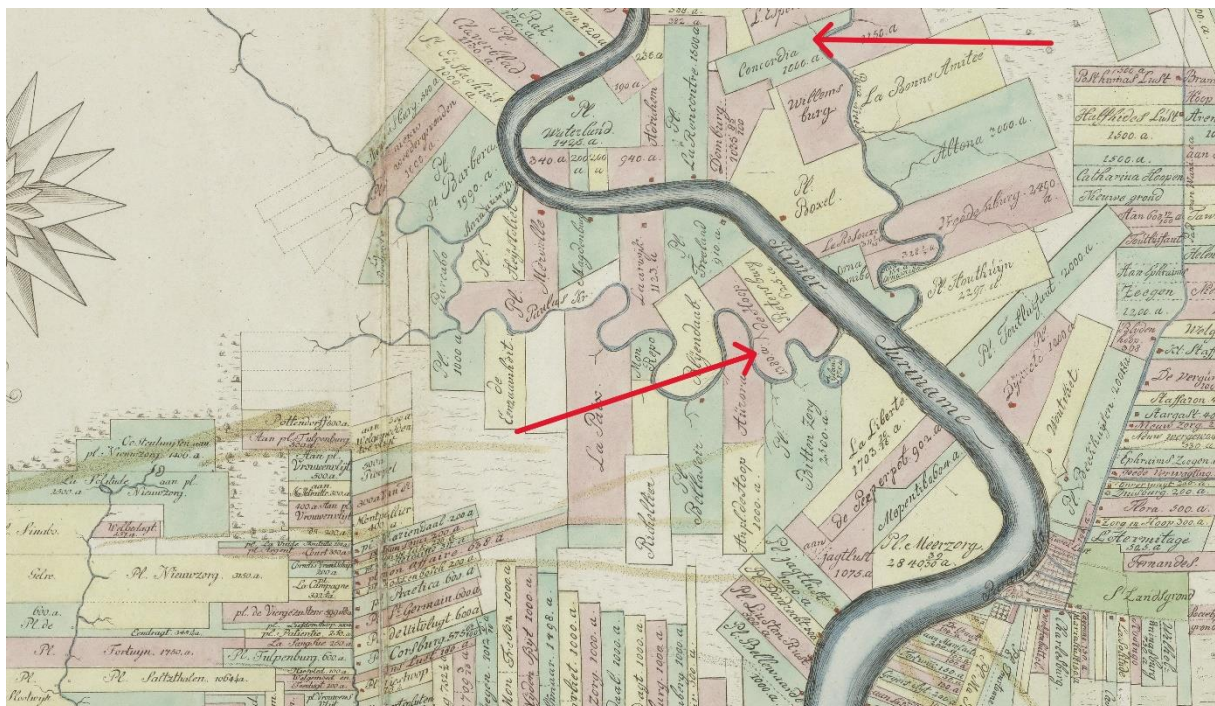
Zonder de vorming bekostigd uit de opbrengst van de plantages zouden de Pichots überhaupt nooit in aanmerking zijn gekomen voor een positie als regent.

En ook in latere levensfasen, al zijn er zeker ook andere beleggingen en inkomsten uit eigen arbeid geweest, hebben de inkomsten uit de plantages (en voor een aantal van hen ook de opbrengst van de verkoop ervan) een belangrijke bijdrage geleverd aan de materiële welstand van de Pichots.

Deel 2 Het Plantagebezit van Schiedamse leden van de familie Pichot

2.1 overzicht

De Hoop was de plantage, omstreeks 1690 begonnen door hun grootvader van moeders kant, die de toen acht kinderen Pichot in 1732 gezamenlijk hadden geërfd van hun vader, Daniel Pichot senior. De suikerplantage, aan de Pauluskreek gelegen en na een latere uitbreiding ook deels aan de rivier Suriname, niet heel ver van Paramaribo, werd in 1728 getaxeerd op een bedrag van 94.629 gulden en vier stuivers. Het aantal onvrije bewoners van de plantage bedroeg toen 117: zestig mannen, 31 vrouwen en 26 kinderen van wie er tien nog zuigelingen waren. Op grond van hun statuspositie als slaven maakten al deze mensen deel uit van de inventaris. Zij vertegenwoordigden als zodanig bijna een derde van de waarde van de onderneming. De plantage De Hoop werd in de jaren vijftig volledig eigendom van Daniel Pichot junior, nadat hij zijn broers en zussen successievelijk en voor een totaalbedrag van 81.000 gulden had uitgekocht. Daniel verkocht de plantage vervolgens in 1761 voor een bedrag van 120.000 gulden. Exclusief de 1 tot 3 vrije bewoners (de plantagedirecteur en 1 of 2 assistenten) bleef de bevolkingsomvang steeds op ongeveer hetzelfde niveau, schommelend rond de 130 zielen. In paragraaf 2.3 komen deze plantage, leven en werken van haar bewoners en de manier waarop de onderneming in de periode-Pichot geregeerd werd uitgebreider aan de orde.

Figuur 1 Ligging Plantage De Hoop en Concordia (kaart Moseberg 1801)

La Discorde (later Concordia genaamd), was een suikerplantage aan de Pararivier. De kinderen van Daniel Pichot en Sara Swart bezaten hiervan een zesde gedeelte. Dit part was hen, al vóór 1726,

nagelaten door zekere Jacques Masson.⁶ De plantage werd verhuurd aan Jean Labadie, een van de drie andere eigenaren⁷ en de kinderen Pichot genoten van de plantage dus een zesde van de door Labadie betaalde huursom. Nog in november 1742 verlengden Samuel Paulus en Constantia Maria Pichot, mede uit naam van hun vijf in Nederland gevestigde broers en zusters, het huurcontract met Maria Beauchaine, de weduwe van Jean Labadie en wel voor een periode van vijf jaar. Voor hun zesde aandeel in de plantage ontvingen de Pichots een jaarlijkse huur van 700 gulden. De plantage was een jaar tevoren getaxeerd op een waarde van 68.523 gulden en 11 stuivers.⁸ De bewuste inventaris is niet bewaard gebleven maar volgens een opgave van een jaar later had de plantage 3 vrije en 93 onvrije bewoners; van de laatsten waren 74 boven en 19 onder de 12 jaar.⁹ Hun zesde aandeel moeten de Pichots vóór oktober 1748 hebben verkocht. Blijkens een in die maand opmaakte inventaris was de plantage toen volledig eigendom van de kinderen en erfgenamen van Jean Labadie en Maria Beauchaine.¹⁰

Penoribo aan de bovenloop van de rivier Commewijne was door Catharina Marcus, de latere weduwe van Daniel Pichot senior, in 1724 geërfd van haar toenmalige echtgenoot Willem Pedy. De onvrije bevolking van de plantage omvatte toen 121 zielen, 112 boven en 9 onder de 12 jaar. Volgens een opgave van dertig jaar later bedroeg dit aantal toen 153, van wie 138 boven en 15 beneden de 12 jaar.¹¹ Catharina Marcus liet de suikerplantage bij haar overlijden in 1769 na aan de kinderen van haar overleden schoonzoon Jan Albert Pichot en haar dochter Lucretia Brandt. Toen waren echter nog maar twee van de oorspronkelijk negen kinderen in leven, van wie Daniel Constantius Pichot al driekwart jaar na haar stierf. Haar kleinzoon Jan David Pichot bleef als enige erfgenaam over. De opbrengst van de verkoop van Penoribo eind 1769, 205.000 gulden, viel hem dan ook volledig ten deel.¹² Volgens een kort na de verkoop opgemaakte inventaris telde de plantage toen 79 mannen, 85 vrouwen, 15 jongens en 13 meisjes, totaal dus 192 mensen. Ook in dit geval vertegenwoordigden zij zo'n 30 % van de waarde waarop de plantage werd getaxeerd, een gebruikelijk cijfer.¹³ Jan David Pichot kocht van zijn nieuw verworven rijkdom in 1771 in Schiedam een pand met pakhuis, branderij en tuinen aan de zuidzijde van de Haven voor een bedrag van 21.500 gulden.¹⁴

Siparipabo, gelegen vlak naast Penoribo, was aan Willem Pedy en zijn drie zusters in 1710 nagelaten door hun vader, een Rotterdams koopman die het beheer over zijn plantage in Suriname aan zijn zoon had gedelegeerd. Bij zijn overlijden in Paramaribo in 1724 had Pedy zijn kwart aandeel nagelaten aan zijn weduwe, Catharina Marcus. Op haar beurt schonk zij haar aandeel in de suikerplantage in 1728 aan haar toen elfjarig dochttertje uit haar eerste huwelijk, Lucretia Brandt.¹⁵ Door zijn huwelijk met Lucretia in 1734 werd Jan Albert Pichot mede-eigenaar en na haar overlijden in 1752 volledig eigenaar van dit vierde gedeelte. Blijkens een inventaris uit 1754 telde de onderneming toen 65 mannen (van wie er één, Damon, de plantage echter al vier jaar eerder

ontvlucht was), 63 vrouwen, 11 jongens en 17 meisjes, totaal dus 155 mensen in de slavenstand. De waarde van de hele onderneming werd toen getaxeerd op 159.782 guldens en 16 stuivers.¹⁶ Na het overlijden van Jan Albert Pichot in 1763 verkochten zijn kinderen hun kwart aandeel echter aan de overige eigenaren voor een bedrag van 21.000 gulden.¹⁷

Bruijnsburg, een koffieplantage, eveneens aan de bovenloop van de Commewijne gelegen, iets voorbij Siparipabo, was sinds 1732 eigendom van de Schiedamse koopman (in granen) Cornelis Peekstok (Schiedam 1695-Schiedam 1764). In 1749 kocht Jan Albert Pichot van Peekstok een zesde gedeelte van de plantage die toen, inclusief de inmiddels 72 er toe behorende mannen, vrouwen en kinderen, een waarde had van 102.655 gulden en 19 stuivers. Pichot zal voor zijn aandeel dus een bedrag van circa 17.109 guldens hebben betaald. In 1766, drie jaar na het overlijden van Jan Albert Pichot, werd de plantage door de gezamenlijke eigenaren verkocht aan Melchior Beudt, overigens een broer van Jan Alberts tweede echtgenote Elisabeth Beudt, voor een totaal bedrag van 146.000 gulden. Daniel Constantius en Jan David Pichot, de twee toen nog in leven zijnde kinderen van Jan Albert Pichot incasseerden hiervan het zesde gedeelte, dus circa 24333 gulden (zie verder hieronder paragraaf 2.4).

Vlammenburg, een suikerplantage, nog iets verder stroomopwaarts aan de Commewijne gelegen, was in 1727 voor 52.000 gulden gekocht door Marcus van Naxschoff (plantage Oranjebo, Boven-Commewijne 1697-Paramaribo 1729), een broer van Catharina Marcus. Toen hij de plantage overnam behoorden 121 mensen tot de onderneming: 53 mannen, 35 vrouwen, 18 jongens en 15 meisjes.¹⁸ In 1728 trouwde hij met Constantia Maria Pichot die door zijn snel daarop gevolgd overlijden in 1729 eigenaar werd van de plantage en tot haar dood in 1762 zou blijven. Haar erfgenamen waren haar drie kinderen. De oudste van hen, Geertruy Sara Catharina van Lansbergen woonde sinds haar huwelijk in 1756 met de cavalerie-officier Samuel de Mongé in Schiedam. Zij kocht haar twee broers uit, waardoor zij en haar man vanaf 1770 de enige eigenaren van de plantage waren.¹⁹ In 1773 kwam het echtpaar De Mongé met een Amsterdamse handelsfirma overeen dat deze voor hen bij particuliere geldschietters een lening zou negotiëren tot 102.000 gulden, met de plantage als onderpand. Daartoe werd Vlammenburg getaxeerd. De waarde werd toen, in 1773, bepaald op 163.905 gulden; dat was inclusief de 44 mannen, 47 vrouwen, 7 jongens en 19 meisjes, totaal dus 117 mensen, die aan de plantage gebonden waren.²⁰ Het echtpaar De Mongé woonde in die tijd in de Nieuwstraat naast het pand dat oom Jean Albert Pichot aan zijn erfgenamen nagelaten had, later naast neef Daniel François Pichot.²¹ In 1802 moest de plantage verkocht worden. De opbrengst van die verkoop ging volledig naar de geldschietters.²²

L'Esperance, althans 5/16e deel ervan, maakte deel uit van de erfenis die Daniel François Pichot toeviel na het overlijden van zijn ouders Samuel Paulus Pichot (1714-1763) en Anna Lespinasse (Paramaribo 1723-Beverwijk 1763). De suikerplantage, eveneens aan de Boven-Commewijne, iets voorbij Vlammenburg gelegen, was in 1728, voor een bedrag van 52.000 gekocht door François Lespinasse, de vader van Anna.²³ De plantage werd in 1750 getaxeerd op 218.162 gulden en 4 stuivers en telde toen 110 mannen, 70 vrouwen van wie vijf een zuigeling aan de borst hadden, 25 jongens en 25 meisjes, 235 hoofden in totaal.²⁴ In de volgende jaren vonden verschillende rebellieën plaats en ontvluchtte een groot aantal mensen de plantage. Verschillende latere voormannen van de Aukaner Marrons waren afkomstig van l'Esperance en stichtten daar de *Pinasi lo* (*Pinasi* van Lespinasse, een *lo* is een *clan*). Op het overlijden van Pichot in 1763, bestond de onvrije bevolking op de plantage volgens de inventaris uit 51 mannen, 64 vrouwen, 19 jongens en 20 meisjes, opgeteld 154 zielen. Maar eigenlijk bedroeg hun aantal toen maar 149, want bij drie mannen en twee vrouwen was aangetekend dat zij de plantage ontvlucht waren; hun waarde voor de plantage werd dan ook op nul gesteld. De getaxeerde waarde van de plantage als geheel was toen 139.338 gulden.²⁵ Drie jaar nadien besloten de gezamenlijk eigenaren, onder wie dus Daniel François Pichot, de plantage te verkopen. De nieuwe eigenaar betaalde hen 105.000. Daniel François zal door deze transactie dus 32.812 gulden en 10 stuivers rijker geworden zijn.²⁶

Cramawipibo, eveneens aan de bovenloop van de rivier Commewijne gelegen, iets beneden l'Esperance, was een kleine plantage waar groenten werden geteeld en vee gehouden werd. Ook hiervan ging het 5/16^e aandeel dat zijn ouders hadden bezeten in 1763 over op Daniel François Pichot. In 1750 telde de plantage 31 zielen: 9 mannen, 7 vrouwen van wie een met zuigeling, 6 jongens en 8 meisjes en werd de waarde getaxeerd op 21.878 gulden. In 1763 bestond de onvrije bevolking uit 8 mannen, 13 vrouwen, 5 jongens en 7 meisjes, dus 33 mensen in totaal. De getaxeerde waarde van Cramawipibo was toen 39.904 gulden en 10 stuivers.²⁷ Een 5/16^e aandeel komt dan neer op circa 12.470 gulden. In 1768 schaarde Daniel François Pichot zich achter een voorstel van zijn mede-eigenaren om de plantage te verkopen. Dit lijkt voor april 1770 zijn beslag gekregen te hebben, maar helemaal duidelijk is dit niet. In 1784 had de onderneming in ieder geval een andere eigenaar.²⁸

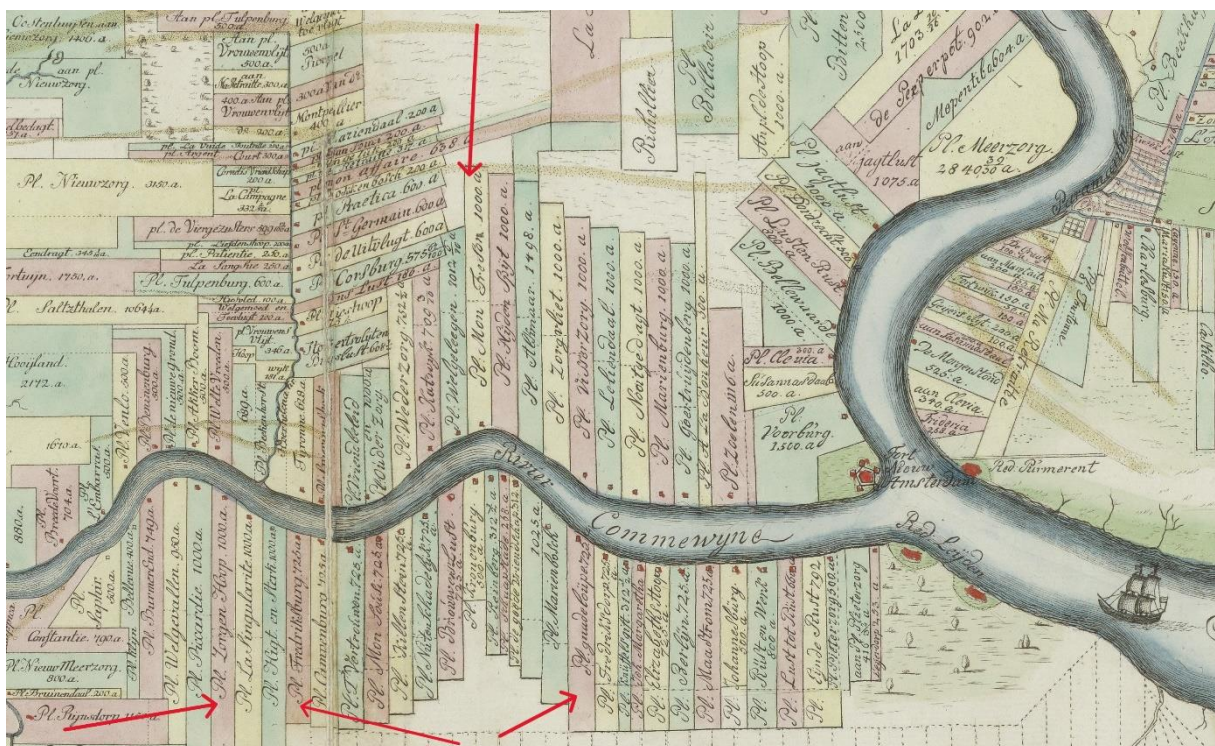

Figuur 2 De bovenloop van de rivier Commewijne met o.m. (van boven naar beneden) de plantages Vlambenburg, L'Esperance, Cramawipibo, Buijnsburg, Siparipabo en Penoribo.

Zorg en Hoop aan de benedenloop van de Commewijne was de eerste plantage die Samuel Paulus Pichot als enig eigenaar verwierf. De toen nog ongecultiveerde grond werd in 1745 aan hem uitgegeven.²⁹ Vervolgens moet hij in rap tempo de nodige mensen zijn gaan aankopen, ongetwijfeld vrijwel allen Afrikaanse nieuwkomers. In 1744 had hij nog opgave gedaan van slechts 11 personen: behalve hem en zijn echtgenote, 9 mensen in de slavenstand, van wie een beneden de 12 jaar. Dit zal allemaal huispersoneel geweest zijn. In 1752 gaf hij naast zijn gezin en nog een vrije volwassene (vermoedelijk de directeur van zijn plantage), 94 mensen in de slavenstand op, 14 van hen beneden de 12 jaar.³⁰ Van hen zullen er al gauw rond de 80 op Zorg en Hoop tewerkgesteld zijn geweest. Op de onderneming werd koffie, cacao en katoen geteeld. Volgens de inventaris en taxatie opgemaakt na Pichots overlijden in 1763 telde Zorg en Hoop toen 61 onvrije bewoners: 22 mannen, 23 vrouwen, 4 jongens en 12 meisjes. De plantage werd gewaardeerd op 68.128 gulden en 10 stuivers.³¹ In 1765 machtigde Pichots zoon en enige erfgenaam Daniel François Pichot voor een Schiedamse notaris iemand in Suriname om Zorg en Hoop voor hem aan de meestbiedende te verkopen. Twee jaar later had de plantage een andere eigenaar.³²

Mon Tresor, eveneens aan de Beneden-Commewijne gesitueerd, wat lager dan Zorg en Hoop, was de grootste van de plantages die Samuel Paulus Pichot naliet aan zijn zoon. De onderneming was in 1756 door Pichot van de vorige eigenaar gekocht, inclusief tachtig eraan verbonden onvrije mensen, voor een bedrag van 89.500 gulden.³³ Dankzij een hem rond diezelfde tijd toegevalen erfenis (zie

hieronder) kon Pichot de bevolking van de plantage in een keer meer dan verdubbelen; in dit geval ging het om een toevoeging van mensen die al langer in de kolonie waren of er zelfs geboren waren. Hierdoor bestond de onvrije bevolking al in 1757 uit 53 mannen, 56 vrouwen, 33 jongens en 26 meisjes, dus 168 mensen in totaal en werd de waarde van de plantage getaxeerd op 138.930 gulden en 14 stuivers.³⁴ Na Pichots overlijden werd de waarde van Mon Tresor, waar dezelfde gewassen werden geteeld als op Zorg en Hoop, met name koffie en cacao, bepaald op 172.310 gulden en 16 stuivers. De onvrije bevolking telde toen 184 zielen: 60 mannen, 68 vrouwen, 29 jongens en 27 meisjes.³⁵ De erfgenaam, Daniel François Pichot, hield de plantage nog enkele jaren aan maar verkocht deze, inclusief de onvrije bewoners, in 1769 voor een bedrag van 240.000 gulden.³⁶ Overigens hield Daniel François Pichot, doordat het lange tijd zou duren voordat hij de volledige koopsom ontvangen had en bovendien aan een volgende eigenaar, nota bene zijn neef Jean François Cellier, in 1775 een fors bedrag leende met de plantage als onderpand, tot in 1779 een financieel belang in de plantage.³⁷

Figuur 3 Benedenloop van de rivier Commewijne met o.m. Zorg en Hoop, Fredriksburg, Mon Tresor en Guadeloupe

Patientie, lag een stuk verder naar het oosten aan de rivier Cottica. Het was al in 1734 een koffieonderneming, zij het nog klein met een onvrije bevolking van 25 zielen en gewaardeerd op 15.958 gulden. Eigenaren waren toen Benjamin Dusselle en zijn echtgenote Francina Swart.³⁸ De laatste was een tante van de Pichots, een volle zus van hun moeder. Toen zij in 1756, inmiddels weduwe Dusselle, overleed, erfde haar neef Samuel Paulus Pichot de plantage Patientie, inclusief de

onvrije bevolking die toen 33 mannen, 34 vrouwen, 23 jongens en 16 meisjes, totaal dus 106 mensen telde. Daarbij erfde hij nog vier mannen, vijf vrouwen, twee jongens en twee meisjes die tot het huishouden van zijn tante in Paramaribo hadden behoord. Dit erfgoed werd toen getaxeerd op 116.503 gulden en 3 stuivers.³⁹ Alles wijst er op dat Samuel Paulus Pichot vervolgens een fiks aantal mensen heeft overgeheveld naar zijn pas gekochte plantage Mon Tresor. Na zijn overlijden in 1763 telde de plantage bijna de helft minder mensen: 17 mannen, 22 vrouwen, 13 jongens en zeven meisjes en was de getaxeerde waarde van Patientie nog maar 64.172 gulden en 2 stuivers.⁴⁰ In 1765 gaf Daniel François Pichot, aan wie de plantage door het overlijden van zijn ouders toegevallen was, ook voor de verkoop van Patientie een machtiging af. Een jaar later was die verkoop, als altijd inclusief de onvrije bewoners, een feit.⁴¹

Guadeloupe, was eveneens een koffie onderneming maar lag aan de Commewijne, iets beneden Mon Tresor maar aan de overzijde van de rivier. Deze plantage behoorde ook tot de nalatenschap van de weduwe Dusselle. Hij was door haar vermaakt aan haar twee petekinderen, namelijk haar in Schiedam gevestigde neef Daniel Pichot (1722-1803) en de in Amsterdam woonachtige Jean Benjamin Du Peyrou. De plantage telde toen de weduwe Dusselle overleed 76 onvrije bewoners: 32 mannen, 22 vrouwen, 11 jongens en 11 meisjes. Ook hier werden echter een aantal mensen aan toegevoegd die tot haar huispersoneel in Paramaribo behoord hadden, twee mannen en vier vrouwen, plus nog iemand die tot dan toe op Patientie in de leer was geweest als kuiper. De waarde van dit erfdeel werd getaxeerd op 86.800 gulden en 14 stuivers.⁴² Daniel Pichot verkoos zijn aandeel in de plantage niet aan te houden en de verkoop ervan aan zijn mede-eigenaar schijnt in 1759 plaats gevonden te hebben.⁴³ Het jaar daarop kocht Daniel Pichot van zijn schoonmoeder voor een bedrag van 8237 gulden en 5 stuivers het huis met tuin aan de zuidzijde van de Haven in Schiedam.⁴⁴

Frederiksborg, was een kleine koffieplantage eveneens aan de Beneden-Commewijne gelegen, ergens tussen Guadeloupe en Zorg en Hoop. In 1805 viel aan de kinderen van Daniel François Pichot een derde gedeelte van de eigendom in deze plantage toe als mede-erfgenamen van Sara Lespinasse, een zus van hun vaders moeder Anna Lespinasse.⁴⁵ Zij lieten zich vervolgens door een van de andere, in Suriname gevestigde, erfgenamen uitkopen, al schijnt dit pas in 1817 of 1819 zijn beslag gekregen te hebben.⁴⁶ In 1811 had de plantage een onvrije bevolking van 64 zielen: 20 mannen, 24 vrouwen, 8 jongens en 12 meisjes. De kinderen waren allen in Suriname geboren maar 13 van de mannen en 11 van de vrouwen waren geboren Afrikanen en hadden een heel ander leven gekend.⁴⁷

Het bezit van plantage-eigenaren als de Pichots had natuurlijk enorme implicaties voor de grote aantallen mensen die gedwongen werden op hun plantages te werken en die zij als hun eigendom claimden. Na enkele inleidende opmerkingen hierover in de volgende paragraaf worden twee van de

plantages uit het overzicht hierboven nader onder de loep genomen, één waarop suiker en één waarop koffie werd geproduceerd. Doel is een beeld te geven van levens- en werkomstandigheden van de onvrije bevolking alsmede van de delegatielijnen waarlangs de ondernemingen werden beheerd en gedirigeerd door en voor de Schiedamse eigenaren.

2.2 Een mensenmolen

In de eerste helft van de slavernijperiode bestond de plantagebevolking overwegend uit ontheemde Afrikanen. In hun landen van oorsprong in lokale oorlogen krijgsgevangen gemaakt dan wel door mensendieven of manipulatie van het rechtssysteem van hun vrijheid beroofd, waren zij daarna onder dwang, vaak over lange afstanden, naar de handelsknooppunten aan de West-Afrikaanse kust gevoerd. Daar kwamen de Nederlandse mensenhandelaren ter markt om te kunnen voldoen aan de vraag naar arbeidskrachten van plantage-eigenaren als de Pichots. In overvolle schepen waren deze Afrikanen tenslotte naar Suriname gevoerd. Eerst naar Paramaribo vanwaar zij, inmiddels letterlijk en figuurlijk als slaven gebrandmerkt, in kleine groepjes naar de plantage van hun bestemming waren gebracht.

Deze ondernemingen ontvingen continu nieuwkomers. De plantagegemeenschappen telden, zeker in het begin, veel meer mannen dan vrouwen en nog afgezien van toen in Suriname endemische ziekten als de *yaws* waren de werk- en leefomstandigheden niet bevorderlijk voor de gezondheid. Het geboortecijfer was hierdoor laag, waarbij nog komt dat het vluchten van de plantages een structureel verschijnsel was. Hierdoor kon het arbeidspotentieel niet door natuurlijke bevolkingsaanwas op peil gehouden worden en was voortdurende aanvoer van onvrije immigranten nodig.

En zelfs dat was niet steeds genoeg. In 1722 schreef de gouverneur, Hendrik Temmingh, dat van de slavenbevolking van op dat moment 10.000 zielen jaarlijks een tiende gedeelte kwam te overlijden. De aanvoer van nieuwe mensen uit Afrika, volgens zijn schrijven toen minder dan vijfhonderd per jaar, kon de afname van de bevolking niet verhinderen.⁴⁸ Een kleine vijftig jaar later, in 1770, toen de kolonie om en nabij zijn grootste omvang had bereikt met circa 60.000 mensen in de slavenstand, klonk dezelfde klacht. Gouverneur Jan Nepveu schreef dat een aantal van 3814 nieuwkomers, zoals die in het voorgaande jaar uit Afrika waren aangevoerd, onvoldoende was om het sterfteoverschot te compenseren. Meer als een derde van de in 1769 aangekomen Afrikanen bestond overigens uit kinderen tussen de vijf en tien jaar, schreef Nepveu.⁴⁹

De plantagebevolking bestond in deze periode hoe dan ook dus voor een aanzienlijk deel uit ontwortelde mensen, afkomstig uit een verscheidenheid van elkaar vaak volstrekt vreemde volkeren. Die moesten zich dan zien te voegen in deze hen vreemde omgeving, onder arbeidsomstandigheden

die indruisten tegen alles wat zij kenden en verwachtten en zonder uitzicht ooit naar huis terug te kunnen keren.

Hoe etnisch divers de plantagegemeenschappen in die tijd konden zijn, met potentieel negatieve gevolgen voor de sociale cohesie, tonen twee inventarissen uit 1757 van plantages van Frans Schas, de in Den Haag woonachtige weduwnaar van Sara Pichot: Goudmijn en Ostage. In deze documenten is van alle aan de plantages verbonden mannen, vrouwen en kinderen een etniciteit vermeld.

De plantage Goudmijn telde in 1757 (het Europees personeel van een, hooguit drie man sterk daargelaten) 97 mannen, 86 vrouwen, 22 jongens en 30 meisjes, tezamen 235 zielen. Van de mannen waren er maar 23 'Creolen', i.e. in Suriname geboren, de andere 74 waren Afrikaanse immigranten. Van de vrouwen was een wat groter deel Creool: 35 van hen tegenover 51 Afrikanen. Van de jongens waren er 17 van de 22 in Suriname geboren en van de meisjes 27 van de 30. Ostage had een kleinere 'slavenmacht' zoals dat genoemd werd namelijk van 98 zielen, maar bestond voor een groter gehalte uit immigranten uit Afrika: 73,5% tegenover 56,5% op Goudmijn. Slechts een vijftal van de 40 mannen, 9 van de 40 vrouwen, 4 van de 7 jongens en 8 van de 11 meisjes waren in Suriname geboren. Onder de Afrikanen vindt men mensen aangeduid als o.m. *Nago* (Yoruba, uit hedendaags Nigeria), *Papa* (Fon, uit hedendaags Togo en Benin), *Cormantijn* (Akan, uit hedendaags Ghana, Ivoorkust en Togo), *Bambera* (uit hedendaags Mali), *Soco* (uit hedendaags Sierra Leone) en *Loango* (uit hedendaags Congo). In 1811 telde Goudmijn en Ostage, nu één gecombineerde onderneming, nog maar 127 zielen (tegen opgeteld 333 in 1757) maar had nog altijd 39,4% van hen een land van herkomst in Afrika.⁵⁰

Na het Britse verbod op de trans-Atlantische slavenhandel uit 1807 kwam de immigratie uit West-Afrika schoksgewijs tot stilstand. De plantagegemeenschappen bestonden nu steeds meer uit families van meerdere, grotendeels in Suriname geboren generaties. Het wegvallen van de voorheen gangbare manier om de afname van de bevolking en het arbeidstekort op te vangen, gaf tevens aan planters een reden om voorzichtiger met hun mensen om te springen.

De fundamentele, onverzoenlijke, tegenstelling tussen slaaf en meester verdween daarmee niet. Misschien manifesteerde zich dit meer onderhuids dan in de achttiende eeuw, toen het geregeld had geleid tot soms massale uitbraken van plantageslaven naar het achterland waar de vluchtelingen buiten bereik van de planters nieuwe gemeenschappen vormden, de Marrongemeenschappen. Hoewel sommige planters zichzelf schijnen wijsgemaakt te hebben dat de onvrije bevolking tevreden berustte in de verhoudingen, wisten de meesten wel beter. De eerdergenoemde Jan Nepveu (Amsterdam 1719-Paramaribo 1779) bijvoorbeeld, een tijd- en generatiegenoot van de gebroeders

Pichot^b, maakte zich omstreeks 1770 geen enkele illusie over de binnen de slavenstand heersende stemming: '(...) 't is de natuur eygen na verandering en vooral na de vrijheyd te haaken [verlangen, jyv], en zig zelfs van subjectie en slaavernij te ontslaan, het exempel van hun meesters staat, die zij [de slaven, jyv] daagelijks voor oogen hebben, zou daartoe alleen, behalven alle andere reedenen, lust genoeg veroorzaaken, zodat men zeekerlijk niet te zorgvuldig kan zijn om zig in staat te stellen dezelve in bedwang te houden.'

2.3 De Hoop, aan de rivier Suriname en Pauluskreek, circa 1690-1761

Of Daniel Pichot senior toen hij eind 1704 of begin 1705 naar Suriname afreisde, al het plan had om daar uiteindelijk eigenaar van een suikerplantage en het bijhorend personeel te worden, valt niet te zeggen. Men zou kunnen denken dat de naam van de plantage die hij bij zijn overlijden in 1732 aan zijn kinderen na zou laten, 'De Hoop', van een dergelijke ambitie getuigt, maar Pichot senior was niet de stichter, noch de naamgever van de onderneming.

Verwerving

De grond waarop de plantage verrijzen zou, gelegen niet ver van Paramaribo aan de Pauluskreek, werd in 1687 uitgegeven aan Albert Swart, slechts enkele maanden nadat hij met zijn familie in Suriname was aangekomen.⁵¹ Deze ging kort hierna voor de exploitatie van de grond een vennootschap aan met Cyprianus Cypriani, een belastingambtenaar in dienst van de Sociëteit van Suriname. Swart en zijn compagnon overleden echter beiden al in 1691⁵², waarna de onderneming gedeeld eigendom werd van hun respectievelijke erfgenamen.

Cypriani was in 1689 getrouwd met Albert Swarts dochter Anna, maar zij was al in 1690, kort na de geboorte van hun enig kind, Jan Cypriani overleden. Daarop was Cypriani hertrouwd met Anna Margareta Pimper. Zij werd Cypriani's erfgenaam. De erven Albert Swart waren uiteindelijk zeven in getal: zes van zijn dochters en kleinzoon Jan Cypriani (die voor een gedeelte, de legitieme portie, bovendien gerechtigd was in de helft van de plantage die door zijn vader was nagelaten).⁵³

Na 1694 werd de grond enkele decennia verhuurd, steeds aan een van de gezamenlijke eigenaren. De *generaale leysten der blancke, roode^c en swarte slaaven*, opgesteld ten behoeve van de

^b Ten tijde van het conflict met gouverneur Mauricius nam Nepveu evenwel positie in die volledig tegengesteld was aan die van Samuel Paulus Pichot: hij was loyaal aan de gouverneur. Nepveu was op vierjarige leeftijd met zijn ouders vanuit Amsterdam naar Suriname gekomen.

^c In de 17^e en 18^e eeuw bestond op veel van de Surinaamse plantages de onvrije bevolking voor een klein deel uit inheemse bewoners ('Indianen') die in regionale roof- of krijgstochten op het grondgebied van Suriname ofwel de naburige kolonies Berbice en Essequibo gevangen genomen en aan de Surinaamse kolonisten als slaven verkocht waren.

hoofdgeldbelasting, geven vanaf 1702⁵⁴ enig inzicht in het beheer en de omvang van de plantage^d. De eerste huurders waren blijkbaar Cypriani's weduwe en haar tweede echtgenoot Jacob Monson, die net als Cypriani een ambtenaar was in dienst van de Sociëteit. Vanaf 1707 stond De Hoop op naam van Isaac Labadie 'als huurder'. Labadie was gehuwd met de oudste dochter van Albert Swart. Hij huurde de plantage voor een bedrag van 3900 gulden Surinaams geld per jaar voor een periode van negen jaren.⁵⁵

In deze periode telde de plantage steeds een kleine veertig bewoners: in 1703 bijvoorbeeld 3 'blanken', in casu mensen van vrije status^e, van wie een beneden de 12 jaren en 37 mensen met de status van slaaf, onder wie acht onder de twaalf jaar oud. In 1715 telde De Hoop in totaal 36 zielen, allen boven de twaalf jaren, van wie 35 als slaven.

Vanaf 1716 staat de plantage in de *generaale leysten* op naam van Daniel Pichot, aanvankelijk als 'huurder en eygenaar'. Pichot die in 1708 door zijn huwelijk met Albert Swart's dochter Sara eigenaar was geworden van een zevende part in de helft van de plantage kocht vervolgens een voor een de eigenaren van de andere gedeelten uit. Hoe en wanneer hij dat precies deed valt niet helemaal te reconstrueren doordat het Surinaamse notarieel archief uit deze periode zeer gebrekkig bewaard gebleven is. In 1715 kocht hij in ieder geval de zevende gedeeltes in de helft van de plantage van zijn zwagers Jean Villepontoux en Johannes Bachman, de echtgenoten van Catharina en Anna Maria Swart.⁵⁶ Rond diezelfde tijd kocht hij ook het 3/8 gedeelte afkomstig uit de nalatenschap van Anna Margaretha Pimper, hoewel het transport daarvan pas formeel zijn beslag kreeg in 1720 nadat hij het laatste gedeelte van het aankoopbedrag voldaan had.⁵⁷ Het volledig eigendom over de plantage⁵⁸ schijnt Daniel Pichot, afgaande op de *generaale leysten*, pas in 1726 of 1727, rond het overlijden van zijn vrouw, te hebben verkregen.

Bevolking

Onder het bewind van Pichot nam de bevolking van de plantage snel toe. In 1716 waren er van het ene jaar op het andere twintig mensen bijgekomen: 56, op een na allen met de status van slaaf, van wie 48 boven en 8 beneden de 12 jaar. In 1724 verbleven er 78 mensen, 2 van hen vrijen, de andere 76 allen slaven van wie zeventig ouder dan twaalf jaar. Dat deze toename van het aantal onvrije

^d Kolonisten hadden de eerste tien jaren vrijstelling van hoofdgeldbelasting. Het feit dat deze onderneming pas in 1702 op de hoofdgeldlijsten lijkt voor te komen, zou kunnen betekenen dat de grond pas in het jaar dat Swart en Cypriani overleden (1691) in exploitatie is genomen.

^e Dat 'blanken' als 'vrijen' gelezen moet worden, blijkt uit het feit dat op de lijsten verschillende mensen in deze categorie zijn ondergebracht die van (geheel of gedeeltelijk) Afrikaanse afstamming waren, zoals Jan Wittekar in 1710, in een ander document expliciet aangeduid als 'vrije neger', of Charlo Jans, de oudere broer van de uit de Surinaamse geschiedschrijving welbekende Afro-Surinaamse Elisabeth Samson vanaf 1719.

mensen slechts mogelijk was door de aanvoer van nog meer ontredderde slachtoffers van de Trans-Atlantische slavenhandel zal duidelijk zijn.

In 1728 liet Daniel Pichot, kort voordat hij hertrouwde, om aan zijn kinderen hun moederlijk erfdeel te bewijzen de gezamenlijke bezittingen van hem en zijn overleden echtgenote taxeren. Dus ook plantage De Hoop die met alles wat ertoe behoorde, dus inclusief de inmiddels al 117 onvrije bewoners, gewaardeerd werd op 94.629 guldens en 4 stuivers Surinaams geld. De aan de onderneming geannexeerde mensen vertegenwoordigden overigens meer dan een derde (38%) van die geschatte waarde, zij werden allen tezamen getaxeerd op 35.945 Surinaamse guldens. Daarnaast omvatte de gemeenschappelijke boedel van Pichot en wijlen Sara Swart nog zes volwassen mannen, drie jongens en tien vrouwen, getaxeerd op een gezamenlijke waarde van 5960 guldens, die tot het huishouden in Paramaribo behoorden.⁵⁹

Dergelijke plantage-inventarissen – van De Hoop zijn er uit de periode dat de plantage eigendom was van de familie Pichot drie overgeleverd, uit 1728, 1733 en 1742⁶⁰ – beschrijven niet alleen het bezit van de eigenaar, maar bieden ook momentopnames van leven en werken op de plantage.

De getalsverhouding tussen volwassen mannen en vrouwen en de demografische opbouw in het algemeen was van de drie genoemde jaren het meest uit balans in 1728. De bevolking van De Hoop bestond toen voor meer dan de helft, zestig zielen, uit volwassen mannen; de vrije bewoners (minimaal één: de directeur François Goursat die de opgave deed) hierbij nog buiten beschouwing gelaten. Daartegenover stonden 31 vrouwen, 16 jongens en meisjes en tien annex hun moeder genoteerde naamloze zuigelingen. Het laatste een navrante herinnering aan een essentieel onderdeel van de harde werkelijkheid van slavernij: een vrouw was niet alleen zelf in principe tot haar laatste ademzucht eigendom van en dienstbaar aan de plantage-eigenaar, dit gold ook voor de kinderen die zij ter wereld bracht, vanaf het moment dat zij het eerste levenslicht zagen.

Op de inventaris is maar van twee mensen een Afrikaanse etniciteit aangegeven: een vrouw, hier Catharina genoemd, is aangeduid als *Cormantijn* en de eerste officier Prins als *Papa*. De etnische herkomst van de mensen werd dan ook door de planters in het algemeen maar zelden geregistreerd, zoals ook hun oorspronkelijke naam bij hun inlijving op de plantage terzijde werd geschoven. Disrespect voor iemands achtergrond was kenmerkend voor het systeem van slavernij.

Overigens is ook maar van twee mensen, beiden volwassen mannen, expliciet vermeld dat zij in Suriname geboren waren: de tweede officier Quackoe en de timmerman Ascaen zijn aangemerkt als 'Creool'. Maar natuurlijk waren ook de tien zuigelingen en vermoedelijk ook het grootste deel van de oudere jongens en meisjes in Suriname geboren. Bovendien kan uit de inventaris van vijf jaar later worden opgemaakt dat in 1728 ook onder de volwassenen het aantal mensen dat in Suriname

geboren was meer bedroeg dan twee: van de drie kuipers blijken twee eveneens in Suriname geboren te zijn geweest, evenals zes van de vrouwen. Een van laatstgenoemden was Madelon, van wie in 1733 bovendien is gespecificeerd dat zij fungeerde als 'doctores'.

Onder de volwassenen bestond een differentiatie naar functie die ook een stratificatie inhield. Bij de mannen bestond het hoogste échelon in 1728 uit respectievelijk de twee officiers (*basya*, *bastiaans*)^f Prins en Quackoe, die op de plantage als voormannen of opzichters fungeerden, de timmerman Ascaen, de drie kuipers, die de vaten maakten waarin de opbrengst van de plantage naar Nederland verscheept werd en een drietal suikerkokers, onder wie Louis over wie straks meer. Deze negen vormden de duurste krachten. Prins die getroffen was door een 'quade ziekte' werd in het verband van de plantage op 600 gulden gewaardeerd, Quackoe en Ascaen beiden op 700 gulden, de kuiper Sambo, eveneens Creool, op 600 gulden. Onder de vrouwen was Madelon met 550 gulden de hoogst getaxeerde.

Van verreweg de meeste van de 117 aan de plantage gebonden mensen is in 1728 alleen de naam en de getaxeerde waarde genoteerd, niet hun functie. Afgezien van de genoemde negen hoogst gekwalificeerden is van zes mannen genoteerd dat zij werkten als delvers, wat wil zeggen dat zij het uitgebreide stelsel van afwaterings- en vaartrenzen (sloten en kanalen) groeven en onderhielden. En tenslotte is een man, Pedro, geregistreerd als visser. In 1733 is aangegeven dat hij tevens jager was; hij zorgde voor vers vlees en vis, in eerste instantie ten behoeve van de directeur. Van 44 van de 60 mannen is dus niet vermeld wat voor arbeid zij verrichtten en dat geldt ook voor alle vrouwen en kinderen. Degenen van hen die daartoe in staat waren, zullen evenwel overwegend in de suikerrietgronden hebben gewerkt: bij de aanplant, de verzorging en de oogst van het riet. Ook zullen zij waar zij te pas kwamen zijn ingezet in suikermolen en kookhuis wanneer het geogste riet daar tot suiker werd verwerkt.⁶¹

Steeds was een deel van de onvrije plantagebevolking geheel of gedeeltelijk arbeidsongeschikt. In 1728 is het aantal mensen dat oud, gebrekkig of ziek was waarschijnlijk zeer onvolledig genoteerd, het zouden er slechts drie geweest zijn. In 1733 bedroeg dit aantal echter 35 (vier aan verschillende kwalen lijdende kinderen niet meegerekend). Dat was bijna een derde van alle 107 volwassenen. De onvrije bevolking van de plantage bestond toen in totaal uit 147 zielen: 64 mannen, 43 vrouwen en 40 kinderen. In 1742 waren van de in totaal 87 volwassenen zelfs 37 (42,5%) aangemerkt als bejaard, niet volkomen gezond of gebrekkig. De officier Prins, in 1728 al lijdend aan een ziekte – aan het been

^f Het woord officier is, evenals het Sranantongo equivalent *baya*, een verbastering van het Engelse woord *overseer*. Het Sranantongo *basya* is vervolgens in het (Surinaams-)Nederlands verbasterd tot *bastiaan*. In de bronnen wordt ook wel het woord 'zwarte officier' gebruikt om hen te onderscheiden van de blankofficier, de vrije, gesalarieerde, opzichter.

blijkens de inventaris van 1733 – is in 1742 aangemerkt als ‘oud en afgeleefd’. Zijn economische waarde is nog maar getaxeerd op 80 gulden al staat hij nog wel als no. 2 op de inventaris (de plek normaliter gereserveerd voor een officier), een blijk van respect voor zijn vroegere status wellicht.

De inventaris van 1742 geeft vergeleken bij de eerdere inventarissen een ietwat completer beeld van de functionele differentiatie binnen de dan 119 hoofden tellende gemeenschap, met name voor wat betreft de mannen. Van 30 van de in totaal 50 volwassen mannen is een functie vermeld, terwijl van een van de 19 jongens, Quansa, genoteerd is dat hij leert timmeren. Nummer 1 is Jolie, de enige officier. Quakoe, in 1728 nog nummer 2 en officier naast Prins, is nu nummer 3 op de inventaris en aangeduid als delver. Was hij in 1728 nog een van de twee duurste krachten met 700 gulden, nu is hij gewaardeerd op 525 gulden. Er zijn nog altijd drie kuipers, maar inmiddels drie timmerlieden. Ascaen, die in 1728 de enige timmerman was en als zodanig ook op 700 gulden was gewaardeerd, is in 1733 ziekelijk en getaxeerd op circa de helft van dat bedrag. Maar hij heeft er dus twee vakbroeders bij gekregen, getaxeerd op respectievelijk 556 en 625 gulden. Er zijn nu 19 mannen als delver geregistreerd, van wie er vier echter een dubbelfunctie hebben. Drie van hen zijn tevens suikerkoker en een is tevens *dramstijlder*; d.w.z. dat hij *dram*, een sterke drank die vooral binnen de slavenstand en de lagere klassen onder de vrijen werd genuttigd, distilleerde uit een restproduct van de suiker. Een man fungeert als visser, een past op de rietgronden, twee waken over het vee; de beiden laatsten zijn ziekelijk of gehandicapt.

Van de 37 vrouwen is maar van een viertal aangegeven wat voor werk zij precies verrichten. Twee vrouwen hebben meerdere functies en vaardigheden, zij werken als huismeid, naaister en breidster, wasvrouw en kokkin, twee anderen zijn respectievelijk keukenmeid en naaister. Van een vijfde vrouw is genoteerd dat zij in Paramaribo is bij Samuel Paulus Pichot; er is niet aangegeven in welke hoedanigheid maar in 1733 was zij huismeid op de plantage, terwijl zij 1728 ook al in Paramaribo verbleef, als kokkin. In het geval van de 13 meisjes is van niemand aangegeven wat voor werk zij eventueel doen of waarvoor zij eventueel opgeleid worden.

Een inventaris uit 1764 – maar toen was de plantage al niet meer in bezit van de familie Pichot – laat een nog verdergaande specialisatie zien: een aantal van de timmerlieden is ook botenmaker, er is een metselaar, er zijn twee chirurgijns, een ‘zeer bekwame’ paardenknecht – belangrijk want de suikermolen draaide op paardenkracht – terwijl vier delvers ook zijn aangemerkt als stokers. Het hoogste echelon van officiers, timmerlieden, kuipers, suikerkokers, paardenknecht, metselaar, chirurgijns en dramstijlder, 22 man in totaal, is dan overigens op enkele uitzonderingen na geheel afkomstig uit de groep ‘Criole jongens’ van 1742; zij zijn met andere woorden vrijwel allen op de plantage geboren. Van de mannen van wie de functie is aangegeven, vormen de delvers met veertien

man nog steeds de grootste groep. Van hen werd zware lichamelijke arbeid gevergd, die zoals Jan Nepveu in die tijd schreef in bepaalde omstandigheden tot veel verlies aan mensenlevens kon leiden⁶². Van 29 van de 65 volwassen mannen is ook hier in het geheel geen functie opgegeven. Dit moet zoals gezegd gelezen worden als dat zij, voor zover niet arbeidsongeschikt, ingezet werden voor de niet-specialistische taken in de rietvelden, de molen en het kookhuis. Dat geldt eveneens voor de 61 vrouwen, met uitzondering vermoedelijk van de vier die het huispersoneel vormden en mogelijk ook voor een deel van de 32 kinderen (17 jongens, 16 meisjes).

Het aantal rietgronden waarin de veldarbeiders werkten bedroeg in deze jaren tussen de elf en zestien. Dit waren niet steeds dezelfde velden. Na een aantal oogsten rendeerde de grond niet meer voldoende en liet men het braak liggen. Dan moest een nieuw deel van de concessie ontgonnen worden: het bos gekapt, gebrand, nieuwe trencheden gegraven door de delvers, de grond omgespit en nieuw riet geplant. Er waren in deze jaren ook een of twee stukken grond waarop koffieboomen waren geplant (in 1764 is van koffieteelt echter geen sprake meer) en enige kostgronden, waarop voedselgewassen als tayer, cassave, mais en banaan werden geteeld. Op De Hoop hadden de onvrije bewoners overigens eigen kostgronden waarop zij voor eigen gebruik teelden, hetgeen niet op iedere plantage het geval was. Dit betekende enige autonomie in een verder volledig door het plantagemanagement gedicteerd werkend bestaan. Nepveu schreef rond 1770 dat men tevoren op sommige plantages aan de slaven ook had toegestaan om varkens te houden maar dat dit om reden van de vernielzucht van die beesten vrijwel overal weer was ingetrokken. Wel was het gebruikelijk dat de onvrije plantagebewoners voor eigen rekening pluimvee kweekten, hetgeen zij volgens Nepveu met zorg deden en daar ook een centje mee verdienden.⁶³

De plantage-inventarissen bieden verder een overzicht van sloten, kanalen, sluisen, veeweiden alsmede van de verschillende gebouwen op de onderneming. Daaronder bijvoorbeeld het suiker(beesten)molenhuis, het kookhuis, het dramhuis, de timmerloods, de kuiperloods, een ziekenverblijf (het 'jaas [yaws, jyv] huis'), stallen voor de paarden, runderen, schapen en geiten, het woonhuis waarin de directeur verbleef en zijn kantoor had, een gebouw met twee vertrekken voor 'blanke bediendens' en de zogenoemde 'negerhuysen' voor de onvrije plantagebewoners. Deze laatste waren over de jaren van wisselend aantal en kwaliteit. In 1728 was sprake van elf 'ordinaire negerhuysen, groot en kleyn', tezamen getaxeerd op 220 gulden, plus 'een nieuwe negerhuys' met een oppervlak van 166 m², van planken en een dak van palmbladeren, getaxeerd op 700 gulden. Dit nieuwe gebouw was ongetwijfeld verdeeld in meerdere vertrekken maar onbekend is hoeveel. Het aantal onvrije plantagebewoners in 1728 bedroeg 117. In 1742 waren er, voor 119 mensen, twee rijen woningen, verdeeld in 30 vertrekken, allen van hout en met palmblad gedekt. De woningen waren oud en dienden verplaatst te worden. Zij werden gezamenlijk getaxeerd op 420 gulden.

Regime

Het koken van de suiker vroeg om kunde en beleid. Op de meeste plantages en zeker op oudere suikerplantages zoals De Hoop konden, zo schreef Nepveu, (...) slaven gevonden worden, die zeer bequaame suijkerkookers zijn.' Door lange ondervinding wisten zij precies hoe het sap van het riet van iedere specifieke grond het best behandeld en gekookt kon worden. Omdat het de doorsnee plantagedirecteur aan die kennis ontbrak kwam het in deze fase van de suikerproductie geheel op hen aan. Dit betekende in de woorden van Nepveu: '(...) de Negers suijkerkookers moeten het goed maken, of worden gestraft.'⁶⁴ Johan David Kunitz, een Duitser die in 1769 als soldaat naar Suriname was gekomen en vervolgens plantagedirecteur werd, beschreef hoe het er onder het slavernijregime aan toe ging bij het planten van het riet. De veldarbeiders moesten ploegsgewijs voren trekken onder het toezien van de *basya* en de *blankofficier* (de vrije, in deze periode over het algemeen ook daadwerkelijk 'blanke' assistent van de directeur). Was de geul die een arbeider gegraven had niet van de gewenste diepte of breedte dan, schrijft Kunitz droogjes, waren de officiers gerechtigd de man of vrouw met hun zweep slagen op de blote rug toe te brengen.⁶⁵

Het uitoefenen van fysiek geweld door het plantagemanagement (in de praktijk doorgaans gedelegeerd aan de *basya*) was met andere woorden binnen het slavernijregime gelegitimeerd. En dat niet alleen wanneer in de ogen van de leiding de arbeidsprestatie te wensen overliet, maar ook wanneer iemand zich in de ogen van de directeur bijvoorbeeld te vrijmoedig, 'brutaal' of 'assurant' gedroeg. In 1763 beroemde een plantagedirecteur zich er op dat op de plantage waar hij de scepter zwaaide '(...) een zeer ordentelijke regeeringh gehouden werd, soo wel van mijn, als van de zwarte officiers, en er somtijds maanden voorbij loopen, eer dat er een zwiepslagh gegeven werd (...)'.⁶⁶ Veel beter kon men het binnen de slavernijverhoudingen schijnbaar niet treffen.

Dat macht, in dit geval die van het plantagemanagement, corrumpeert en dat verschillende individuen hierdoor van kwaad tot erger vervielen, was binnen de koloniale bestuursorganen natuurlijk bekend. En men vreesde de gevolgen. Zoals Nepveu schreef: '(...) 't is zeker dat de cruelle behandelingen de slaven eijndelijk tot disperatie moet brengen, en het gemoet zeer tegen de blanken verbittert (...)'.⁶⁷ Hierdoor kon een, vanuit de optiek van de plantocratie gezien, vicieuze cirkel op gang worden gebracht. De wanhoop dreef ook mensen die anders misschien gearzeld zouden hebben ertoe om de plantages te ontvluchten. En naarmate de Marrongemeenschappen sterker werden, werd het voor grotere delen van de onvrije plantagebevolking een reëlere optie om ook de stap te wagen. Zo'n situatie waarin de latente onvrede en vijandschap van de onder het slavenjuk levende bevolking steeds manifester werd, ontwikkelde zich in de jaren vijftig. Begin jaren zestig sloot de overheid vredesverdragen met de grote Marrongemeenschappen ten oosten en ten zuiden van het

plantagegebied in de hoop dat dit het vluchten van de plantages in zou dammen. Maar dit bleek een illusie en in de jaren zeventig manifesteerden zich nieuwe groeperingen van Marrons. Toen werden uitgebreidere militaire maatregelen genomen.⁶⁸ Maar tegelijkertijd voelde de koloniale overheid zich gedwongen om meer expliciete wetten uit te vaardigen teneinde het geweld van de kant van het plantagemanagement althans binnen zekere perken te houden.⁶⁹

Wanneer een planter desondanks ontspoorde, ontkwam hij echter vaak aan een veroordeling doordat de enige getuigen van de misdaad tot de slavenstand behoorden en hun getuigenis niet als rechtsgeldig beschouwd werd. En in die gevallen waarin excessen als moord of doodslag dankzij het getuigenis van anderen wel rechtsgeldig bewezen konden worden, was het vonnis naar de normen van de tijd mild. Om geen afbreuk te doen aan het beeld van 'blanke superioriteit' dat men meende tegenover de in slavernij levende meerderheid te moeten en te kunnen handhaven, werd de dader, ook in gevallen die in een andere sociale context zeker tot de doodstraf zouden hebben geleid, doorgaans ten hoogste uit de kolonie verbannen.⁷⁰

Pogingen om aan het regime te ontsnappen, vormden in de Surinaamse slaventijd een chronisch verschijnsel al is geschat dat gemiddeld maar zo'n tachtig mensen per jaar *definitief* wegbleven.⁷¹ Ook de eigenaren van De Hoop werden met vlucht geconfronteerd. De inventarissen van de plantage uit 1728, 1733 en 1742 maken geen melding van vluchtelingen, maar op de inventaris uit 1764 staat achter de namen van vier mannen vermeld: 'in 't bos'. Bij de waardebepaling van de plantage zijn zij niet meer meegerekend. In februari 1750 vroeg Samuel Paulus Pichot om vergoeding voor Kees, een delver van De Hoop, die hij in het voorgaande jaar op bevel van het Hof van Politie ter beschikking gesteld had voor een veldtocht tegen de Marrons in het zuiden, maar die op die tocht was 'weggebleven'. Dat gold ook voor vier mannen van andere plantages van familieleden waarvan hij de administrateur was, voor wie hij eveneens om een vergoeding vroeg.⁷²

Absente eigenaren en hun zaakwaarnemers

Uit de eerder genoemde *generaale leysten der blancke, roode en swarte slaaven* uit de periode 1716-1730 zowel als uit de inventaris van 1728 blijkt dat Daniel Pichot senior al toen hij nog in Suriname woonde een directeur in dienst genomen had om de dagelijkse gang van zaken op de plantage te bestieren. Ook gezien zijn functies en bezigheden in de stad was dit onvermijdelijk. Maar de plantage lag niet ver van Paramaribo en zijn invloed zal er dus al die tijd wel tastbaar zijn geweest. Toen hij in 1731 naar Nederland vertrok, stelde hij zaakwaarnemers aan om in zijn plaats toezicht op de directie van de plantage te houden.

Zelf had Pichot in de voorbije jaren die rol ook voor verschillende buiten Suriname woonachtige plantage-eigenaren vervuld.⁷³ Deze functie werd in Suriname aangeduid als die van administrateur. Zo

iemand hield niet alleen toezicht op de directie van de plantage, met inbegrip van het recht om directeuren en andere 'blanke bedienden' zoals blankofficiers of 'schrijvers', chirurgijns en timmerlieden aan te stellen en in geval van disfunctioneren te ontslaan. Hij was doorgaans ook gemachtigd om uit de uit West-Afrika arriverende slavenschepen nieuwe krachten voor de plantage te kopen. Voorts zorgde hij voor de verscheping van de plantageproducten naar de eigenaar of diens commissionair in het vaderland, trok op hen de wisselbrieven waarmee hij in Suriname voor goederen en diensten ten behoeve van de plantage betaalde en bestelde bij hen de benodigdheden voor de plantage die uit patria moesten komen. In geval van gerechtelijke procedures was hij gemachtigd om de belangen van de buitenslandse eigenaar waar te nemen. Idealiter vormde hij ook het aanspreekpunt voor de onvrije bevolking van de plantage indien de directeur ten opzichte van hen over de schreef ging. Het werd gebruikelijk om de administrateur voor zijn diensten te belonen ofwel in Suriname met 10% van wat de plantage voortbracht ofwel in Nederland met 10% van de opbrengst van de verkoop.⁷⁴ Dit was dus een potentieel zeer lucratieve functie.

Daniel Pichot senior zocht zijn zaakwaarnemers binnen de familie en die lijn werd ook na zijn dood doorgetrokken. In 1731 had Pichot zijn schoonzoons Daniel Wobma en Jan Louis van Lansbergen tot administrateurs benoemd.⁷⁵ Bij opvolgende vacatures ontstaan door overlijden of vertrek uit Suriname werden in 1733⁷⁶ neef Jan Pichot (de zoon van Isaac Pichot en Constantia Alida Swart), in 1735⁷⁷ Benjamin Dusselle, de echtgenoot van Francina Swart en dus een oom van de kinderen Pichot en in 1736⁷⁸ Willem Gerard van Meel, de echtgenoot van Constantia Maria Pichot tot mede-administrateur aangesteld. Laatstgenoemde is klaarblijkelijk niet tot zijn dood (in november 1740) in die functie gebleven. Uit een door Wobma op 12 oktober 1739⁷⁹ in Leiden gepasseerde blijkt namelijk dat Benjamin Dusselle op dat moment de enige administrateur was. Wobma voegde nu zijn zwager Samuel Paulus Pichot, die op het punt van terugkeer naar Suriname stond, aan Dusselle toe. Samuel Paulus zou de volgende decennia de administratie over De Hoop blijven voeren, vanaf 1750 samen met zijn zwager Jan David Cellier, de vierde en laatste echtgenoot van Constantia Maria Pichot.⁸⁰

Suikerkoker Louis

In de laatste maanden van 1736 was Van Meel nog administrateur van De Hoop en speelde hij een funeste rol in het drama waarvan Louis, een van de suikerkokers van de plantage blijkens de inventarissen uit 1728 en 1733, het slachtoffer werd. Kennelijk had van Meel gebruik gemaakt van zijn positie als administrateur om Louis op zijn eigen plantage Geertruydenberg in Cottica te werk te stellen. Dit was een kleine koffieplantage aan de Cottica rivier, vermoedelijk kort tevoren in exploitatie genomen; een na Van Meel's overlijden opgemaakte inventaris vermeldt een onvrije bevolking van slechts 19 mannen, 9 vrouwen, 2 jongens en een meisje.⁸¹

Op een dag in oktober kwam Louis daar tegenover de directeur, zekere Jacob Fels te staan. Toen deze hem met een stok wilde slaan, rukte Louis de directeur de stok uit zijn handen, gooide die op de grond en gaf de directeur, volgens de verklaring van Louis omdat deze hem bij zijn geslachtsdeel wilde grijpen, een stoot tegen de borst. Vervolgens was hij met zijn kapmes in de hand weggevlucht. Naast Louis was nog iemand van De Hoop bij het gebeuren op Van Meels plantage aanwezig, die de gang van zaken bevestigde. Dit was Joly, in 1733 nog visser maar in 1742 de officier van De Hoop.

Louis werd op 31 oktober door Van Meel in arrest geplaatst op Fort Zeelandia. Vervolgens voerde Van Meel in zijn functie als Raad-Fiscaal middels enkele summier verhooren van de betrokkenen en een 'eis en conclusie' het proces tegen Louis. Daarin kwalificeerde hij het handelen van Louis als '(...) in een Slaaf doodstrafbaar aangesien soo sulks niet vigoreuslijk wierd gestraft deese Colonie tot ruine en verderff strek[k]en soude, want de oproerige slaaven meer ende meer geannimeert soude werden hen teegens de blanken hunne meesters te oponeeren (...)'. Op 30 november 1736 werd Louis terechtgesteld.

De voltrekking daarvan gebeurde op een manier die zo mogelijk nog schokkender was. Op verzoek van Van Meel vond de executie plaats op De Hoop 'tot afschrik en exempel der anderen slaven van gem^e plantage'. Daar werd Louis, nadat zijn rechterhand was afgehakt, geradbraakt en na zijn overlijden zijn hoofd op een paal aan de Waterkant van de plantage geplaatst.⁸²

Of gevallen als deze altijd een zo onthutsende fatale afloop gekend hebben, valt niet te zeggen. Maar in de kern illustreert deze episode de extreme dubbele standaard die de slaventijd kenmerkte, op hoogstens de laatste decennia na: terwijl een plantagedirecteur volgens de plakaten gerechtigd was om een onvrije tot tachtig zweepslagen toe te (laten) dienen indien deze zich niet naar zijn zin gedroeg, liep wie zich als slaaf teweer stelde tegenover een Europeaan het risico het leven er bij in te schieten. De herinneringen aan dit soort gevallen resoneert misschien nog door in de Surinaamse *odo* (spreekwoord): *kakalaka no abi leti na ini fowru mofo* (in de bek van de kip is de kakkerlak rechteloos).

Kopen en verkopen door Daniel Pichot junior

Na het overlijden van Catharina (1735) en Isaac (1748) was De Hoop nog korte tijd het gedeelde bezit van de zes toen in leven zijnde broers en zusters Pichot. Maar in de jaren vijftig kocht de jongste van hen, Daniel Pichot junior successievelijk de aandelen van de anderen op voor een totaalbedrag van 81.000 gulden en werd zo de enige eigenaar van de plantage.

In januari 1750 kocht Daniel voor een bedrag van 14.000 gulden het zesde gedeelte van zijn zuster Sara en haar man François Schas, zij het op afbetaling. Volgens het koopcontract zou hij het

verschuldigde bedrag, met de rente van 4% per jaar, in twaalf jaar aflossen maar hij slaagde hier al binnen vier jaar in.⁸³ Het areaal van de plantage was overigens inmiddels met 380 akkers (163, 4 hectare) uitgebreid door de annexatie van de grond van de aan de rivier Suriname gelegen belendende plantage Geneve.⁸⁴ In mei 1754 kocht Daniel van zijn oudere broer Jean Albert diens zesde aandeel in de plantage voor 17.000 gulden.⁸⁵ Ook hiervoor was het naar het lijkt nodig een bedrag, van 12.000 gulden, te lenen van zijn zwager Schas, welk bedrag hij in 1760 met de rente had terugbetaald.⁸⁶ In november 1756 kocht Daniel Pichot, eveneens voor een bedrag van 17.000 gulden het zesde aandeel van zijn oudste zus Susanna Francina Pichot, weduwe Wobma.⁸⁷ Zij had overigens vijf jaar eerder een hypotheek groot 12.000 gulden op haar aandeel in de plantage genomen en kon dat bedrag nu aflossen.⁸⁸ Het aandeel van zijn andere zuster, Constantia Maria Pichot, gehuwd met Jan David Cellier, kocht Daniel in maart 1757, opnieuw voor een bedrag van 17.000 gulden.⁸⁹ Tien dagen na deze transactie machtigde Daniel Pichot zijn zwager Jan David Cellier om van zijn broer Samuel Paulus Pichot in Suriname het enige hem nu nog ontbrekende zesde gedeelte in 'de geannexeerde plantagien De Hoop en Geneve' te kopen, voor een bedrag van 16.000 gulden.⁹⁰ In die zelfde maand maart 1757 leende Daniel Pichot overigens opnieuw een bedrag, van 11.000 gulden, van zijn zwager François Schas. Vermoedelijk had hij dit nodig om zijn aankopen van die maand te financieren.⁹¹ Zo ruim in zijn gereed geld zat Daniel Pichot in die jaren dus ook weer niet.

Wanneer hij het aandeel van zijn broer Samuel Paulus daadwerkelijk heeft overgenomen is onbekend maar in juni 1759 werd Daniel Pichot aangeduid als enig eigenaar van dit familiegoed. Hij behield de plantage echter niet lang. Al op 4 april 1761 verkochten hij en zijn echtgenote Catharina Maria Buijk de plantage, die gerekend vanaf de uitgifte van de grond aan zijn grootvader Albert Swart ruim zeventig jaar in de familie geweest was, aan een in Amsterdam woonachtig echtpaar. De nieuwe eigenaren Estienne Ferrand en Marie du Long zouden de koopsom van 120.000 gulden in termijnen voldoen: 20.000 gulden bij de overdracht, respectievelijk 12.000 en 13.000 gulden in 1763 en 1765 en dan in 1768, 1771 en 1774 steeds 25.000 gulden. Tot de volledige aflossing behield het echtpaar Pichot het recht van hypotheek op de plantage en betaalden de Ferrands op de nog onafgeloste som 6% rente per jaar.⁹² Saillant is dat de oude koperen ketels niet bij de koop waren inbegrepen maar naar Pichot in Nederland verscheept moesten worden. Dit waren de ketels waarmee de onvrije suikerkokers gewerkt hadden, die zoals Nepveu schreef 'het goed moesten doen' op straffe van slaag. Heeft dit koperwerk een tweede leven gekregen in een Schiedamse branderij?

Daniel Pichots carrière als slavenhouder had nog een wrang slotakkoord. Hij had het jaar tevoren 1/32 aandeel genomen in het slavenschip De Frans Willem dat in juni 1760 uit Rotterdam vertrokken was. Het schip kwam op 20 april 1761 in Suriname aan met aan boord 302 aan de Afrikaanse kust buiten hun wil ingescheepte, als slaven verkochte mensen. Naar rato van zijn aandeel waren negen

tot tien van deze ongelukkigen voor Pichot.⁹³ Dat betekende in principe dat De Hoop hun volgende bestemming zou worden. In het contract van 4 april 1761 was expliciet bepaald dat zij bij de koop van de plantage inbegrepen waren.

Al in mei 1770 had het echtpaar Ferrand het bedrag dat zij Pichot nog schuldig waren volledig voldaan.⁹⁴ Zij hadden inmiddels de plantage echter alweer overgedaan aan een nieuwe eigenaar.⁹⁵ Zulke elkaar opvolgende wisselingen van eigenaren zorgden bij de mensen die met de plantage mee verhandeld werden voor veel onrust. In een bestaan waarin men toch al grotendeels aan de wil van anderen overgeleverd was, maakte het de toekomst nog onvoorspelbaarder dan die al was. Jan Nepveu wees in 1772 op de funeste repercussies van het gemak waarmee mensen in die tijd geld konden lenen om een plantage te kopen. De enorme schulden die verschillende van de nieuwe eigenaren waren aangegaan, maakte dat zij '(...) aan de eene zijde de uytdeeling [de rantsoenen, jyv] der slaave besnoeyen en aan de andere zijde de dezelve met meerder werk en swaarder straffe quellende, zulx niet dan de uysterste disperatie en veragting in de plaats van affectie in de slaaven moest opereeren (...)'.⁹⁶ David d'Isaac Cohen Nassy gaf in 1788 weer wat hij uit de mond van mensen uit de slavenstand zelf vernomen had, namelijk dat zij zich in deze omstandigheden voelden 'als pluimvee dat van de ene hand in de andere overgaat om tenslotte als eten op tafel te belanden.'⁹⁷

Seraphina

Slavenhouders oefenden, direct of indirect, een enorme macht uit over de levens van anderen en heel soms gebeurde dat ten goede. Op 19 juni 1759 gaf Catharina Maria Buijk, als gevolmachtigde van haar man Daniel Pichot, die op dat moment als zeeofficier een reis naar de Middellandse Zee maakte, last aan haar zwager Samuel Paulus Pichot om te bewerkstelligen dat een aan plantage De Hoop toebehorende vrouw werd gemanumitteerd (vrij gemaakt). In de akte schreef zij dat zij deze vrouw, Seraphina genaamd, de 'brieven van vrijdom' wilde bezorgen 'uyt consideratie van haare getrouwe dienst'.⁹⁸

In zijn verzoekschrift om het benodigde fiat van de overheid, het Hof van Politie, omschreef Samuel Paulus Pichot Seraphina als 'zekere oude Negerin'⁹⁹ en dat maakt het waarschijnlijk dat zij de Seraphina was die in 1728 tot het huishouden in Paramaribo behoorde en toen werd aangeduid als 'huyslavin'. Na het vertrek van het gezin Pichot in 1731 is zij naar het schijnt naar de plantage overgeheveld. Maar wat bedoelde Catharina Maria Buijk dan precies met 'getrouwe dienst'? Zelf had zij nooit een voet op Surinaamse bodem gezet. Kon zij Seraphina dan überhaupt wel persoonlijk gekend hebben? Een mogelijkheid is dat zij wilde voldoen aan een ereschuld van haar man. Seraphina zou in de kinderjaren van Daniel Pichot diens voedster geweest kunnen zijn. Het was niet

ongebruikelijk dat slavenhouders hun zoogmoeder en meer in het algemeen mensen die hen in kritieke levensfasen verzorgd en ondersteund hadden, vrij maakten.¹⁰⁰

Aan de andere kant kan niet worden uitgesloten dat Catharina Maria Buijk Seraphina wel degelijk persoonlijk gekend en diensten van haar genoten heeft. Er zijn twee redenen om de mogelijkheid open te houden dat Seraphina bij Daniel Pichot en zijn vrouw aan de Haven in Schiedam gewoond kan hebben. Ten eerste komt Seraphina weliswaar voor op de inventaris van De Hoop uit 1733, maar lijkt zij te ontbreken op die van 1742. Voorts is in het Surinaamse gouvernementsjournaal op 14 september 1759 de aankomst vermeld van 'een Negerin Seraphina' als passagier uit Amsterdam.¹⁰¹

Blijft dit vooralsnog schimmig, zeker is dat Seraphina op 7 februari 1760 in Paramaribo officieel vrij verklaard werd.¹⁰² Ook staat vast dat zij daar op 15 juli 1765 is overleden.¹⁰³ Een jaar tevoren had zij in Paramaribo haar testament opgemaakt. De begunstigden daarvan behoorden vrijwel allemaal tot de familie Pichot. Aan twee zonen van de inmiddels overleden Samuel Paulus en Constantia Maria Pichot, beiden pupillen van hun oom Daniel in Schiedam, vermaakte ze respectievelijk een vrouw Elizabeth en een jongen Christoffel; ook Seraphina beschikte inmiddels over mensen. Aan haar gewezen eigenaar liet zij een kwart van haar nalatenschap, conform het in Suriname geldende *ius patronatus*. Erfgenaam van wat overbleef was Jan David Cellier, weduwnaar van Constantia Maria Pichot, op dat moment de enige van de familie die nog in Suriname woonde. Slechts haar kleding liet zij na aan de kinderen van haar zuster: Leveilje, Quamina, Amarensie en Mandro, die vermoedelijk allen nog in slavernij leefden op De Hoop, nu niet meer in bezit van de Pichots.¹⁰⁴

2.4 Bruijnsburg, 1732-1775

Jean Albert Pichot en later zijn erfgenamen bezaten maar een bescheiden aandeel in de koffieplantage Bruijnsburg en dit bovendien voor een betrekkelijk korte tijd. In het verhaal van de betrokkenheid van de Schiedamse Pichots bij de op slavernij gebaseerde Surinaamse plantage-economie vormt dit dan ook één van de minder impressionante episodes. Maar het opmerkelijke feit doet zich voor dat de plantage al sinds 1732, ofwel zeven jaar voordat de Pichots het Schiedamse toneel betraden, eigendom was van een burger van Schiedam, Cornelis Peekstok.

Een Schiedamse graanhandelaar wordt plantage- en slaveneigenaar

Cornelis Peekstok werd geboren in 1695 en in de Schiedamse Hervormde Kerk gedoopt op 13 februari van dat jaar, als zoon van Hercules Peekstok en Adriana Rijsbergen. Samen met zijn vader en later alleen verdiende hij zijn geld als koopman in granen.¹⁰⁵ Cornelis zou nooit trouwen maar had wel sociale ambitie. Zo kocht hij in 1730 een prebenderecht en mocht zich op grond daarvan enige tijd

toeien met de titel 'canunnik van Oudmunster tot Uytregt'.¹⁰⁶ En twee jaar later kocht hij een koffieplantage in Suriname, zonder dat hij daar ooit een voet had gezet of zou zetten.

Bruijnsburg aan de Commewijne, enkele plantages boven Siparipabo en Penoribo gelegen, was tevoren eigendom van de erven Willem de Bruijn. In juni 1732 werd de grond in percelen openbaar geveild en kocht David de Hoij voor rekening van Peekstok een perceel van 1000 akkers (430 hectare).¹⁰⁷ Deze David de Hoij vormt overigens mogelijk de onbekende schakel in de anders duistere beslissing van Peekstok om een plantage in Suriname te kopen. De familie De Hoij was een Schiedamse familie. Davids vader, Gillis (later Aegidius) de Hoij (gedoopt Schiedam 18 juli 1664) had een carrière als brandewijnstoker afgebroken om in Leiden theologie te gaan studeren en was vervolgens in 1695 als predikant naar Suriname gegaan. Een in 1697 in Schiedam geboren neef van De Hoij, Dirk van der Gaagh, vestigde zich ook in Suriname en was in 1738 kort administrateur van Peekstoks plantage.¹⁰⁸

Peekstok had niet de familieconnecties in Suriname die de Pichots hadden. Hij wierf veel van het vrije personeel voor zijn plantage persoonlijk in Nederland en contracteerde met hen in Schiedam ten kantore van notaris Simon Knappert. De door hem als eigenaar op afstand in Schiedam gepasseerde contracten, instructies en procuraties kunnen een beeld geven van zijn kennis van de Surinaamse situatie, van wat er aan informatie tot hem kwam of behoorde te komen over de levens- en werkomstandigheden op Bruijnsburg. In mei 1734 bijvoorbeeld sloot hij een contract met Johan Christoffel Haring uit Saxon die zich verbond om, tegen 100 gulden per jaar plus vrije kost en inwoning, vier jaar op Bruijnsburg te dienen als chirurgijn en blankofficier. In het contract is overigens sprake van 'negercommandeur', een term die in Suriname niet in gebruik was, wat verraadt dat Peekstok zich bewoog op voor hem onbekend terrein. Haring zou '(...) met het aanbreken van de dag met de slaven in 't velt moeten gaan en het werk hem van den directeur aanbevolen ter getrouwer uytvoer brengen en s middaags zijn dienst wederom met de slaaven waarnemende tot savonts (...) en bij de directeur steeds rapport uitbrengen van het werk dat was verricht. Ook liet Peekstok in het contract opnemen dat Haring verplicht was deel te nemen aan de strafexpedities die geregeld werden ondernomen tegen de gemeenschappen van mensen die het slavernijregime ontvlucht waren ('in den lande voorvallende commandos offte negertogten'). Haring was hierover geïnformeerd, liet Peekstok vastleggen. Aangezien Haring verklaard had 'in de apothecerskonst ervaren' te zijn en meende de 'ziektens en qualen waarmede de slaven daar te landen zijn onderworpen' zoals *yaws* te kunnen genezen, behoorde ook de medische verzorging van de onvrije bevolking van Bruijnsburg tot zijn taak. Een paar maanden later contracteerde Peekstok met Hendrik Vegterman uit Amsterdam en diens vrouw Helena Wijngaart. Vegterman zou drie jaar als timmerman op Bruijnsburgh gaan werken en zijn echtgenote zou 'twee of meer negerinnen moete leere alderley

handwerk van naayen, breyen en stoppen' en tegelijk toezicht over het huishouden in de directeurswoning houden. Samen kregen zij hiervoor 33 gulden per maand, benevens vrije kost- en inwoning.¹⁰⁹

In juli 1736 sloot Peekstok een overeenkomst met een inwoner van Schiedam, Adam Staal, die zich voor vier jaar verbond als directeur op Bruijnsburg, tegen een jaarsalaris van 300 gulden oplopend naar 450 gulden. Afgaande op een 'instructie en reglement' die Peekstok voor Staal had opgesteld¹¹⁰, kreeg hij bevoegdheden die in Suriname doorgaans tot het domein van de administrateur behoorden. In de praktijk moest hij echter in die rol samen optrekken met Casper Sixtus, die door een eerder door Peekstok in Schiedam gecontracteerde, maar inmiddels weer uit Suriname vertrokken administrateur, in 'het oppergesag ende de directie' was gesubstitueerd.

Als directeur moest Staal '(...) de onderhorige so christenen [lees: vrijen, jyv] als slaven wel behandelen yder in het zynen tot haren pligt te houden, deselve versorgen yder na zijn qualiteyt van sodanige huys-vesting, behoefftens, levensmiddelen en genees- en heelmiddelen als zij soude mogen van noden hebben (...). 'Eendragtigheid' en 'goede ordre' moesten tot stand gebracht worden '(...) tot welstand der plantage, profijtte en intressen van den eygenaar', Peekstok zelf dus. Voorts moest Staal er voor zorgen dat alles ter bestemder tijd gebeurde: '(...) het planten van cacao en coffy bomen, het wieden en plucken van dien &c^a, droogen en zuiveren en so veel bos te laten vallen [kappen, jyv] als kan beplant werden (...) alsmede het planten der kost voor de slaven (...) mitsgaders alderhande vee aan te queeken.'

Benodigdheden uit Nederland kon Staal bij Peekstok bestellen, aan wie hij ook de in vaten, gemerkt 'TS CP' (Te Schiedam Cornelis Peekstok?) te verschepen koffie en cacao moest adresseren. Verder zou Staal 'de slaven tot het getal van vijftig moeten houden'. Indien hij bij aankomst op de plantage een lager aantal aantrof, moest hij mensen aankopen en betalen met op Peekstok te trekken wissels. Hij moest er op letten dan 'de jongste, geson[d]ste en beste slaven te kopen.' Indien er '(...) eenige slaven van de jongste soort (...) bequaam bevonden mogte werden om het cuypen, timmeren als anders te leeren (...)', dan diende Staal te zorgen dat zij daarin onderwezen werden, '(...) opdat de plantage van de lasten van buyten werklieden te gebruyken moge werden ontslagen.'

Peekstok wenste verder door Staal regelmatig op de hoogte gehouden te worden, niet alleen van Staals eigen wedervaren op de plantage, maar ook van '(...) de bediendens en de toestand der slaven en de gronden en het aanqueeken en sterven der slaven en van derselver name, functie en qualiteyt.' Bovendien moest hij Peekstok ieder kwartaal het dagregister sturen.

Wat zo een dagregister inhield, valt op te maken uit het vijfjarig contract dat Peekstok in oktober 1742 sloot met een inwoner van Zoetermeer, Adrianus van der Elst. Deze was, tegen 100 gulden per

jaar, geworven als 'chirurgijn en schrijver' en het bijhouden van het dagelijkse journaal was opgenomen in zijn taakomschrijving. Hij diende in het journaal bij te houden niet alleen 'wat, wanneer en waar yder slaaff gewerkt heeft', maar ook wie van buiten, vrij of onvrij, op de plantage had aangemeerd. Daarnaast moest hij een magazijnboekje bijhouden waarin aangetekend werd wat hij aan levensmiddelen voor de plantage had ontvangen en wat hij daarvan aan eenieder uitgedeeld had, alsmede de hoeveelheden koffie, cacao en ander producten die door de plantage waren afgeleverd. Jaarlijkse verzending van het dagregister was voor Peekstok nu voldoende. Dit diende dan door van der Elst naar Schiedam gestuurd te worden tesamen met het magazijnboekje alsmede 'de slavenlijst, en hoe veel bomen en anders dat er aangeplant zijn, waar en wat nommers'.¹¹¹

In principe werd Peekstok dus al met al tamelijk gedetailleerd op de hoogte gehouden van de omstandigheden op zijn plantage, ver weg van de Schie aan de Surinaamse Commewijnerivier.

Of er mensen aan het in 1732 door Peekstok gekochte perceel gebonden waren, is niet zeker. Zo niet, dan waren de 17 mensen die volgens een opgaaf uit augustus 1734 toen tot Bruijnsburg behoorden, vermoedelijk allen pas kort tevoren onder de knoet van het Surinaamse slavernijregime terechtgekomen. Het ging om 10 mannen, 1 ('Indiaanse') jongen en 5 vrouwen van wie een met een zuigeling. Van de 1000 akkers was een gedeelte van 8 akkers beplant met 1000 koffieboomen, 14 akkers werden voorbereid voor beplanting en er waren wat stukken beplant met voedselgewassen. De totale waarde van de plantage was getaxeerd op 16.784 gulden.¹¹²

De bevolking groeide, langzaam maar gestaag, in de komende jaren, ongetwijfeld hoofdzakelijk door het aankopen van mensen die recent met de slavenschepen uit West-Afrika in Suriname aangekomen waren. In mei 1735 telde Peekstoks plantage drie vrije en 29 onvrije bewoners; in maart 1736 twee vrije en 39 onvrije bewoners. Hoogstwaarschijnlijk zijn op deze, op last van de overheid verstrekte, opgaven alleen de mensen boven 12 jaar geteld.¹¹³

Er is een meer gedetailleerde inventaris van de plantage overgeleverd uit oktober 1736, toen Adam Staal de directie overnam. Het woonhuis dat Staal betrok was eenvoudig, met palmladeren afgedekt, net als de twee gebouwen verdeeld in zeven woningen voor de onvrije bevolking. Maar een nieuw woonhuis voor de directeur was in aanbouw.

De onvrije bevolking telde nu vijftig zielen. Van de dertig volwassen mannen werkten er zestien als delver; één, Alexander genaamd, is aangeduid als 'dresser' wat betekent dat hij fungeerde als (assistent) chirurgijn; Frans, twee jaar eerder aangeduid als 'Indiaanse jongen', was inmiddels kok en visser; Bossou was in 1734 al eerste officier en was dit nog steeds; Maandag was officier van de delvers. Veertien van de volwassen mannen waren onder behandeling van de chirurgijn geweest of waren dat nog. Meegeteld was overigens ook Cees, maar met de aantekening '9 maanden bereids

weggelopen met een halskraag'. Dat laatste zal een strafwerktuig zijn geweest, bedoeld om hem juist in zijn bewegingsvrijheid te belemmeren; tot de inboedel van de plantage behoorden ook drie paar hand- en voetboeien.

Van de vijftien vrouwen waren vier ziek of ziek geweest terwijl één van hen, Pandora, net bevallen was van een jongen genaamd Dirk. Dit is mogelijk de latere vrije Afro-Surinamer Dirk van Bruijnsburg die hieronder nog even ter sprake zal komen. Tenslotte waren er nog vier meisjes, in leeftijd variërend tussen de tweeënehalf jaar en zes maanden en allen op de plantage geboren.¹¹⁴

Regime

Het werk op een koffieplantage is vaak getypeerd als minder zwaar vergeleken bij dat op een suikerplantage, onder meer omdat een koffieboom jarenlang vruchten gaf en er niet voortdurend nieuwe grond ontgonnen en geplant hoefde te worden zoals op suikerplantages.¹¹⁵ Maar wie Nepveu's beschrijving leest van een dag tijdens de negen of tien weken durende periode van de grote pluk moet concluderen dat dit werk toch een zware tol moet hebben geëist. Eenieder die hierbij werd ingezet moest dagelijks twee manden van ieder circa 90 pond thuis brengen. Soms moest met de manden, die op het hoofd werden gedragen, wel een uur afstand te voet afgelegd worden. Dit was, schreef Nepveu 'een zeer swaare en quaade last, en wel bijzonder voor de wijven en swakke mans'; het gaf 'veel ziekens en breekt zeerkerlijk meenig slaaf den hals'. Als 's middags het hoornsignaal geklonken had, bracht ieder zijn manden thuis. Die werden dan geïnspecteerd. Nepveu schreef over dit moment: '(...) de blanken en swart officiers komen meede, en den directeur ziet yder mand na; die niet neffens de andere zijn portie geplukt heeft, en geen reedene weet te geeven van die agterlijkheid, word ten eerste afgestraft, gemeenlijk met 15 of 20 sweepslagen.'

Soms was er nauwelijks tijd om te eten. Om zes uur 's avonds moest men paraat zijn om de vruchten van de harde schil te ontdoen. Dit gebeurde vaak met een koffiebreekmolen. Bij die methode, schreef Nepveu, werden de bessen gekneusd met behulp van een roller '(...) door twee sterke negers aan ijder kant gedraayt, dat wel regt paardenwerk is, alzo ze in een quartier uurs sweeten, dat haar het water tappelings afloopt; dat is ook zeer fataal werk, waardoor de slaven (behalven de schrikkelijke vermoeydheid na den arbeid van den geheelen dag) om hals raken, dikwils bekoomen se hart quaalen of ook pleurissen & (...)'.

Daarna moesten de bonen uit de basten gehaald worden, gewassen en naar de drogerij gebracht. Als dit proces vlot verliep, was men bezig tot 9 uur 's avonds, maar het werd ook vaak 10 of 11 uur, waarna, '(...)de slaven zig gaan reinigen, en dan haar eeten noch moeten bezorgen voor dien avondt'. De volgende ochtend klonk om 4 uur weer het hoornsignaal en om 5 uur ging men weer op pad naar de koffievelden.¹¹⁶

Koop en verkoop

Bruijnsburg bleef lang een kleine plantage. In 1744 bestond de bevolking afgezien van de twee vrije bewoners (de directeur en zijn assistent) uit 52 mensen, van wie 46 boven en 6 beneden de 12 jaar.¹¹⁷

In 1749 verkocht Peekstok een derde gedeelte van zijn plantage aan Jean Albert Pichot en Theodore Passalaigue, die ieder een zesde gedeelte van de plantage overnamen. Passalaigue was de Amsterdamse koopman die in 1731 door Daniel Pichot senior tot voogd over zijn minderjarige kinderen was aangesteld (zie deel 1 van dit rapport).

Volgens het koopcontract van 3 april 1749 zouden de door Pichot en Passalaigue te betalen koopsommen bepaald worden aan de hand van een nog te volgen waardebepaling van de plantage. Die taxatie, die in juli van dat jaar plaatsvond, is nu maar gedeeltelijk in te zien maar blijkt een vroegere raadpleging bedroeg de waarde inclusief de inmiddels 72 er toe behorende mannen, vrouwen en kinderen, 102.655 gulden en 19 stuivers.¹¹⁸ Pichot zal voor zijn aandeel dus een bedrag van circa 17.109 guldens hebben betaald.

Blijkens opgaven uit 1752 en 1754 veranderde er de eerstvolgende jaren weinig aan de omvang van de plantage. Het aantal vrije bewoners bedroeg beide jaren drie, het aantal onvrije bewoners respectievelijk 74 (van wie negen onder de 12 jaar) en 70 (tien onder de 12 jaar).¹¹⁹ Peekstok behield voorsnog de directie van de zaken vanuit Nederland – hij nam bijvoorbeeld in 1758 nog iemand aan als kuiper voor de plantage¹²⁰ – maar Passalaigue nam de correspondentie op zich. Dat wil zeggen dat de geproduceerde koffie aan Passalaigue gezonden en door hem verkocht werd en hij de benodigdheden voor de plantage naar Suriname verzond, voor alle welke handelingen hij de gewoonlijke provisie ontving.

Nadat in juli 1762 Jean Albert Pichot en in januari 1764 Cornelis Peekstok waren overleden, werd de plantage in september 1766 door hun erfgenamen en mede-eigenaar Theodore Passalaigue verkocht aan Melchior Beudt, de in Suriname wonende broer van de weduwe van Jean Albert Pichot, voor een totaal bedrag van 146.000 gulden. De twee nog in leven zijnde kinderen van Jan Albert Pichot, Daniel Constantius en Jan David Pichot, incasseerden hiervan dus samen het zesde gedeelte, circa 24.333 gulden.

Het verkoopcontract bevat een betekenisvolle clause die iets zegt over de risico's waar plantagehouders toen rekening mee moesten houden. De verkopers zouden de hen toevallende bedragen ontvangen op 31 december 1766, maar zij verplichtten zich om dat geld terug te betalen indien zou blijken dat de plantage door een calamiteit voor die datum zijn waarde verloren had. Specifiek genoemd werden 'eene invasie van vijanden [en] eene geheele aflopinge van slaven'. Dat Marrons de plantage zouden overvallen wat een totale leegloop tot gevolg kon hebben, was geen hersenschim.¹²¹

Na een periode van ruim dertig jaar waarin de plantage Schiedamse eigenaren had, was dit na 1766 dus niet langer het geval. Maar er waren nog verschillende erfenissen uit het Schiedamse verleden. Een van de oudere jongens in 1770, naar alle vermoedens als jong kind uit West-Afrika aangevoerd, had notabene op de plantage de naam 'Schiedam' gekregen.¹²² En Melchior Beudt (Dordrecht 1739-Paramaribo 1789), de nieuwe eigenaar, was onder de vorige eigenaren directeur op de plantage geweest. Hij bekleedde die functie al in juli 1762¹²³ toen Jean Albert Pichot overleed en het is denkbaar dat hij zijn baan te danken had aan diens huwelijk met zijn zuster.

Dat Beudt van directeur eigenaar werd, hield een gevaar in voor de onvrije bewoners van de plantage. Beudt had een grote som geld geleend om Bruijnsburg te kunnen kopen en stak zich vervolgens nog verder in de schulden. Mogelijk ook om het arsenaal aan arbeidskrachten flink uit te breiden. De plantage telde in 1770 in ieder geval met 152 zielen al ruim twee keer zoveel onvrije bewoners als de laatste overgeleverde cijfers uit de periode onder de vorige eigenaren aangaven. Het ging in 1770 om 60 mannen, 62 vrouwen, 16 jongens en 14 meisjes. Zoals hierboven in verband met de verkoop van De Hoop door Daniel Pichot al opgemerkt, bracht de financiële nood waarin met schulden beladen planters verkeerden velen er toe om het uiterste van hun arbeiders te vergen en hun minder te gunnen.

In 1775 deed zich op Bruijnsburg een oproer voor. De aanleiding vormde een kwestie over het schoonmaken van een lozingskanaal. Dit was urgent omdat als gevolg van springtij er veel water op het land stond terwijl de hoofdsluis juist op dat moment afgedamd was om gerepareerd te worden. Omdat het schoonmaakwerk zaterdag niet voltooid was, ordonneerde Beudt ruim twintig delvers via een van de 'zwarte officiers' of *basya* om het werk de volgende ochtend af te maken. Toen hij die zondagochtend ging zien hoe het er mee stond, kwam de oudste officier hem tegemoet met de boodschap dat niemand had willen komen en iedereen zich aan zijn eigen bezigheden had gezet. Toen Beudt vervolgens een van de delvers, Codjo, tegenkwam en hem vroeg waarom hij niet aan het lozingskanaal was gaan werken antwoordde deze, in Beudts woorden, 'zeer impertinent met de hoet op de kop, peyp in de mond, houwer in de hand', dat hij voor zichzelf brandhout ging zoeken. Daarop werd Codjo op Beudts bevel door de oudste en de tweede officier met enig geweld naar de koffieloods gebracht, waar Beudt de officiers ordonneerde Codjo vast te binden en te slaan.

Vervolgens waren de andere delvers op het rumoer afgekomen en hadden zich tegen Beudt en degenen die zijn kant kozen, de officiers, de timmerlieden en 'de Dres Neger Dirk', teweergesteld. Deze Dirk overigens was ook later, door zijn geneeskundige kennis, van grote waarde voor Beudt en werd in 1789 vrij man.¹²⁴ Beudt en ook Dirk waren gewapend met een geweer en hadden ook willen schieten, maar hun geweren weigerden. Omdat de overmacht te groot was, had Beudt zich

teruggetrokken in zijn huis. De delvers waren toen voor zijn deur verschenen, 'met veel kwade bejegeningen' en wilden dat hij met hen naar Paramaribo zou gaan. Beudt had hen alleen laten vertrekken maar was hen de volgende dag naar de stad gevolgd. In een brief aan de leden van het Hof van Politie betoogde Beudt dat hij een rein geweten had en zijn mensen nooit had mishandeld, noch ooit de grenzen van redelijkheid en verworven rechten te hebben overschreden. Integendeel had hij va tijd tot tijd oogluikend toegeeflijkheid betracht. Zo hadden zij, schreef hij buiten het voor rekening van de plantage verstrekte voedsel eigen gronden en de vrijheid om varkens te telen. Tot zover de lezing van Beudt.

De verklaringen van de negen man die per corjaal naar Suriname waren gegaan, luidden heel anders. Ten eerste betoogden zij dat zij die ochtend wel degelijk naar het lozingskanaal gegaan waren maar omdat die vol water was, besloten hadden eerst brandhout te gaan zoeken met de bedoeling om in de namiddag als het water in het kanaal wat gezakt zou zijn het schoonmaakwerk af te maken. En dat zij dat ook aan Geluk, de 'zwarte officier' hadden gemeld.

Ten tweede had het conflict diepere gronden. De druppel die hen had doen besluiten om naar Paramaribo te gaan, was het feit dat Beudt het geweer tegen hen had opgenomen. Zoals Achilles, een van degenen die een wat uitgebreidere verklaring aflegden, het verwoordde, hadden zij toen onder elkaar geredeneerd dat wanneer een directeur dergelijke dingen deed zij bij de administrateur konden proberen verhaal te halen maar nu het om de eigenaar zelf ging, zij nergens anders terecht konden dan bij het Hof van Politie. De eigenlijke bron van onvrede was echter dat Beudt op hun vrije tijd beknibbelde, met name op de zondagen. Achilles vertelde over de slechte staat van hun woningen en dat zij Beudt verzocht hadden om zondagen te mogen gebruiken om die te repareren, maar dat Beudt hen maar enkele middagen had toegestaan. Voor de mannen met familie om hen te helpen was dit voldoende geweest, maar voor de vrijgezellen niet. Toen twee van dezen, Abram en Manuel, om nog een zondag hadden gevraagd had Beudt hun verzoek beantwoord met zweepslagen en hen, volgens hun eigen verklaring, toegevoegd 'dat zij nog jongens waren' en dus wel bij de officiers in huis konden gaan wonen. Abram beklaagde zich ook over het feit dat zij 'door het swaar werk dat zij moeten doen' nauwelijks tijd hadden om het voedsel van hun eigen gronden te halen.

Beudt had zelf twee getuigen à décharge meegenomen, de timmerman Boessoe en de visser Andries, maar die beaamden juist wat de anderen vertelden. Bossou verklaarde dat toen Beudt nog als directeur bij hen was hij hun de zondagen had gegund, maar nu als meester maar nauwelijks. In de tijd van de koffiepluk hadden de mensen daar niets op tegen, want dan kregen zij zout, tabak, kabeljauw en andere lekkernij ervoor terug. Maar ook buiten de koffiepluk, stuurde hij mensen om in het veld of elders te gaan werken en gaf hij hun hoogstens de halve zondag. Andries verklaarde

bovendien 'dat wanneer een neger iets gerings gedaan heeft, zijn meester hem ten eerste laat opbinden en sweepen, zeggende dat is voor de zondag die je gevraagd hebt.'

De beroving van de zondagen was ook de hoofdgrief geweest die de delvers Beudt hadden toegeworpen nadat ze op het geschreeuw van Codjo waren afgekomen. De klerk noteerde de verklaring van Andries hierover aldus: '(...) dat de negers toen gesezt hebben wij zijn moede om op zondagen te werken, verkoop ons liever, alle de andere slaaven in de buurt hebben Pleys [zang- en dansspelen, jyv], Plijsier en krijgen Sondaagen en wij moeten op Sondage werken, en dan nog over het schoonmaken van de trens die vol waater is geslaegen moet[en] worden.' Ook hadden zij Beudt toegevoegd: '(...) het is beeter dat je met ons na Paramaribo gaa om te klaegen, want je doet saake om ons in het bosch te jaagen. Met andere woorden: je drijft ons ertoe om de plantage te ontvluchten.

Raad-Fiscaal Wichers, geconfronteerd met twee aan elkaar tegenovergestelde versies van het gebeurde, wilde niet 'aan de ene zijde alle geloof en aan de andere geene' hechten, maar legde in zijn eis toch de nadruk op de 'buitenspoorigheden' van Codjo en de andere delvers. Het pragmatisch, niet per se ideologisch gemotiveerde axioma dat het beeld van blanke suprematie gehandhaafd moest blijven (omdat, zo werd verondersteld, mede door die fictie de onderdrukte meerderheid van de bevolking in haar status bleef berusten) was ook nu weer leidend. Het Hof van Politie veroordeelde Codjo en de anderen 'ter zaake van gepleegde mouterije' tot lijfstraffen; Codjo en twee anderen die als aanvoeders werden gezien tot een 'Spaanse bok'⁸ op de openbare weg, de ander zes tot dezelfde straf in Fort Zeelandia. Daarbij speelde ook een rol dat Jan Merland, blankofficier op Bruijnsburg, de versie van zijn werkgever Beudt vrijwel volledig ondersteunde; zo verklaarde hij dat, als Beudt de mensen al op zondag liet werken, dit hoogstens was tot 8 uur 's morgens. Wiens brood men eet, wiens woord men spreekt, zou je zeggen maar Merland was de enige getuige van vrije status. Beudt kwam er af met het betalen van de proceskosten en een vermaning 'voortaan geen werk aan sijn slaaven op zondagen op te leggen' onder welk voorwendsel dan ook.¹²⁵

2.5 Belangen in de plantage-economie na 1770

Tegen 1770 hadden de Schiedamse leden van de familie Pichot vrijwel allen hun plantages van de hand gedaan. Maar met name Daniel Pichot (1722-1803) en Daniel François Pichot (1744-1788),

⁸ Nepveu: '(...) dat is de handen zamen gebonden de kniën daar door gestooken en dan een stok tusschen de opening der kniën en de tesamen gebonden handen gestooken, die vast in de grond gaat, waaraan ze dan als een hoepel rond liggen, en dus goeyave of tamarinde garden op de billen geslaegen worden, de eene zijde door zijnde, worden ze gekeert, en ook aan de andere zijde doorgeslagen (...) die straf word dikwils als een publicque straffe, rondtom Paramaribo, op alle hoeken van de straaten geoeffent (...) (SAA, archief familie Bicker inv. no. 1025B, fol. 310-312)

inmiddels beiden lid van de Schiedamse vroedschap, distantieerden zich daarmee nog niet van de Surinaamse plantage-economie. Zij investeerden in de jaren zeventig forse bedragen in hypothecaire leningen aan plantage-eigenaren uit de familiekring. Die losten de leningen dan af uit de revenuen van hun plantages (of door nieuwe leningen aan te gaan). Familiebetrekkingen hebben in deze gevallen schijnbaar de doorslag gegeven, al toont het tegelijkertijd aan dat deze Schiedamse Pichots het feit dat deze bron van inkomsten was verbonden met slavenarbeid nog altijd niet als een onoverkomelijk ethisch probleem zagen.

In mei 1770 leende Daniel Pichot 60.000 gulden aan Samuel de Mongé en zijn echtgenote Geertruyda Sara Catharina van Lansbergen, de dochter van zijn overleden zuster Constantia Maria Pichot, tegen een rente van 6 % per jaar. Vlammenburg, de plantage van het echtpaar De Mongé diende daarbij als onderpand. Nadat zij nieuwe geldschietters gevonden hadden, ontving Daniel Pichot het geleende bedrag drie jaar later met de verschuldigde rente weer terug.¹²⁶

Toen Daniel François Pichot de koffieplantage Mon Tresor in 1769 verkocht, ontving hij een zesde gedeelte van de koopsom ineens terwijl de resterende 200.000 gulden aan hem voldaan zouden worden in termijnen van 10.000 gulden per jaar, plus de rente op het nog uitstaande bedrag van 6%. De plantage werd daartoe door de koper ten behoeve van Pichot verhypothekerd. De nieuwe eigenaar verkocht Mon Tresor echter al in februari 1770, met inbegrip van de hypotheekschuld, door aan een ander lid van de familie Pichot. Dit was de in 1768, om reden van zijn verkwistende en losbandige manier van leven door zijn oom Daniel Pichot naar Suriname teruggestuurde Jean François Cellier. Deze loste het nog uitstaande bedrag van de koopsom (op dat moment 170.000 gulden plus de verschuldigde rente van 10.200 gulden) eind juni 1775 in een keer af. Amper twee weken later leende Daniel François Pichot zijn neef een nieuw bedrag: 40.000 gulden tegen 4% rente, met Mon Tresor als onderpand. Die lening werd in augustus 1779 tenslotte afgelost.¹²⁷ Overigens heeft Pichot in de periode 1771-1773, toen zijn neef door schuldeisers werd achtervolgd en de plantage dreigde verkocht te moeten worden, zelfs overwogen de plantage weer terug te kopen.¹²⁸

In mei 1775 leende Daniel François Pichot een bedrag van 70.000 gulden tegen een rente van 4% per jaar aan zijn neef François Willem Schas, die daartoe zijn plantage Ostage hypothecair verbond. In december 1778 betaalde zijn neef 10.000 gulden aan Pichot terug, voor de resterende 60.000 gulden kreeg Pichot van Schas toen zestig obligaties van ieder 1000 gulden, rentende 5 %, uit een negotiatie (fonds van lening) die op onderpand van zijn plantages Goudmijn, Schassenburg en Ostage voor hem was opgericht door de Rotterdamse kooplieden Gerard Boom senior en junior. Deze fungeerden als zijn correspondenten, dat wil zeggen dat zij de plantageproducten ontvingen, voor hem verkochten

en uit de revenuen onder meer de couponrente aan obligatiehouders als Pichot betaalden en de obligaties successievelijk aflossen.¹²⁹

Hoe het met dit belang van Daniel François Pichot in de op slavenarbeid gebaseerde plantage-economie verder is gegaan, valt niet te zeggen omdat er geen eventueel na zijn dood in 1788 opgemaakte inventaris van zijn nalatenschap is aangetroffen. Maar blijkens andere boedelinventarissen circuleerden eind achttiende eeuw nog verschillende obligaties ten laste van de plantages van Schas in Schiedam, maar werden ze inmiddels ver beneden de nominale waarde van 1000 gulden verkocht of getaxeerd.¹³⁰

Zoals uit een akte uit 1784 blijkt, speelde Daniel François Pichot zelf ook een toezichhoudende rol in een ander dergelijk Rotterdams negotiatiefonds. Hij was toen commissaris in het fonds van negotiatie onder directie van Joan Osy & zoon, dat in 1777 was opgericht ten behoeve van zijn nicht Catharina Francina Wobma en haar echtgenoot De Ruhle von Lilienstern, onder meer om hen in staat te stellen om de hen nog ontbrekende helft van de plantages Belair en Corisane te kopen. Nadat zowel De Ruhle (1779, op plantage Corisane) als zijn vrouw (1782, te Leiden) waren overleden, constateerden de voogden over hun drie minderjarige kinderen dat de revenuen van de plantage bij lange na niet voldoende waren om aan de betalingsverplichtingen te kunnen voldoen. Zij kwamen daarom in juni 1784 met Osy & zoon en de commissarissen, onder wie Pichot, overeen dat zij, tegen kwijtschelding van de schuld van ruim 130.000 gulden, de plantage aan hen in eigendom over zouden dragen ten behoeve van de geldschieters.¹³¹ Als commissaris zal Daniel François Pichot zelf ook één van die geldschieters zijn geweest. Hij had overigens al in 1768 een hypotheek overgenomen ten laste van zijn tante Susanna Francina Wobma-Pichot met haar aandeel in de plantages als onderpand. Dit bedrag van 12.000 gulden zou bij het oprichten van de negotiatie in 1777 aan hem voldaan worden, wat toen mogelijk ook is gebeurd in de vorm van obligaties.¹³²

Daniel Pichot was, samen met een Amsterdamse koopman, executeur-testamentair en voogd over de minderjarige erfgenaam van zijn in juli 1773 in Paramaribo overleden zwager Jan David Cellier, de man van zijn in 1762 in Schiedam gestorven zuster Constantia Maria. Die minderjarige erfgenaam was Cellier's toen nog met haar ouders in Suriname woonachtige kleindochter Anna Constantia Cellier (Paramaribo 1769-Auteuil, bij Parijs 1838). Het gedrag van zijn zoon Jean François had Cellier zo tegen de haren in gestreken dat hij hem slechts met het strikt minimum had bedacht, de zogenoemde 'legitieme portie kinderen'. Gezien de grote rijkdom van Cellier, wiens vermogen na zijn dood op bijna 1,4 miljoen guldens werd getaxeerd, kwam die portie desondanks neer op een bedrag van bijna een half miljoen gulden.¹³³

De erfenis die aan het vierjarig meisje toeviel bestond voor het grootste gedeelte uit de plantages Schoonoord en Welgelegen aan de Commewijnerivier. Zij hadden op het overlijden van Cellier een onvrije bevolking van tezamen 651 zielen en werden getaxeerd op een gezamenlijke waarde van 1.164.446 gulden. Enigszins ironisch moest om de legitieme portie aan de vervreemde zoon uit te kunnen keren op deze schuldenvrije plantages een hypotheek genomen worden. Pichot en zijn mede-executeur gaven daartoe de Amsterdamse firma Luden & Speciaal opdracht om een negotiatiefonds in het leven te roepen. Uiteindelijk werd een bedrag van 450.000 gulden opgehaald door 450 obligaties uit te geven van 1000 gulden elk en rentende 6%. Opvallend is dat een heel groot deel van de obligaties werd gekocht door leden van de familie Pichot: Daniel Pichot kocht dertig obligaties, Daniel François Pichot maar liefst tachtig en Jan David Pichot twintig. Maar onder de geregistreerde obligatiehouders treft men ook de namen van andere Schiedammers aan: leden van de familie Pigeaud, de notaris Cornelis Knappert, Martinus Kneppelhout. Overigens werden de obligaties in de jaren daarna regelmatig afgelost, hetgeen lijkt te bevestigen wat Cellier in zijn testament schreef, namelijk dat de plantages 'door hunne alderbeste landerijen in staat zijn considerable revenuen te geven.'¹³⁴ Pichot en zijn mede-executeur bleven vanuit Nederland de 'opperadministratie' over de nalatenschap, met name dus de plantages, houden totdat hun pupil in 1787 in Parijs in het huwelijk trad.¹³⁵

Conclusies

De opdracht was om in dit rapport een overzicht te bieden van het plantagebezit van de Schiedamse leden van de familie Pichot en indien mogelijk van de financiële betekenis ervan, alsmede een indruk te geven van de implicaties voor de mensen die op hun plantages moesten leven en werken.

Voor wat betreft de eerste vraag is het antwoord te geven. Er zijn in de achttiende eeuw *grosso modo* vijfhonderd plantages in Suriname in bedrijf geweest. Van een dertiental daarvan zijn Schiedamse leden van de familie Pichot, korter of langer, geheel of gedeeltelijk eigenaar geweest. Jean Albert Pichot was, van het moment dat hij zich in 1739 in Schiedam vestigde tot aan zijn dood in 1762 eigenaar van een kwart van Siparipabo, (tot circa 1748) van een heel klein gedeelte in La Discorde, (tot 1754) van een erfdeel in De Hoop, en tenslotte vanaf 1749 van een zesde in Bruijnsburg. Zijn broer Daniel was vanaf het moment dat hij zich circa 1746 in Schiedam vestigde tot circa 1748 eigenaar van een heel klein gedeelte in La Discorde, tot 1761 voor een gedeelte en in de laatste paar jaren voor het geheel van De Hoop en twee of drie jaar eigenaar voor de helft van plantage Guadeloupe. Hun stiefmoeder en tevens Jean Alberts schoonmoeder Catharina Marcus was de gehele periode van dertig jaar dat zij in Schiedam woonde (1739-1769) eigenaresse van Penoribo. De tweede generatie was veel korter daadwerkelijk eigenaar van plantages. De twee zonen van Jean Albert, Daniel Constantius en Jan David niet meer dan enkele maanden voordat Penoribo eind 1769 verkocht werd, Daniel François maximaal een jaar of zeven na het overlijden van zijn vader in Suriname van 5/16 gedeeltes in L'Esperance, Cramawipibo en van Mon Tresor, Zorg en Hoop en Patientie voor het geheel. De in Schiedam gevestigde dochter van Constantia Maria Pichot was wel veel langer eigenaresse van Vlammenburg, na de dood van haar moeder in 1762 eerst voor een gedeelte en vanaf 1770 voor het geheel. Terwijl na haar dood in 1794 de eigendom overging op haar man en kinderen totdat de plantage in 1802 moest worden verkocht. Haar halfbroer Jean François Cellier, van 1762 tot 1768 burger en ingezetene van Schiedam, was trouwens alhoewel in die periode minderjarig toen ook eigenaar van een gedeelte in Vlammenburg. Tenslotte erfden een aantal Schiedamse Pichots uit de derde generatie, de kinderen van Daniel François, in 1805 een gedeelte van plantage Fredriksburg dat zij tot circa 1817 behielden.

De vraag naar de financiële betekenis van het plantagebezit valt bij gebrek aan inzicht in de boekhouding en samenstelling van het vermogen alleen in algemene termen te beantwoorden. De basis van de (betrekkelijke en niet voor allen even grote) welstand van de leden van de familie werd door stamvader Daniel Pichot senior gelegd in de Surinaamse plantage-economie, al zal een deel van zijn vermogen te danken zijn geweest aan zijn activiteiten als koopman. Zijn zoon Samuel Paulus, de vader van Daniel François, misschien wel de meest welgestelde van de Schiedamse Pichots, had

afgezien van zijn advocatenpraktijk geen andere bronnen van inkomsten dan die uit zijn eigen plantages en het administreren van die van anderen. Er zijn verschillende aanwijzingen dat de opvoeding en vorming van zowel de eerste als de tweede generatie bekostigd is uit de revenuen van de plantages. Het surplus van de opbrengst (zelfs al waren die dan maar kort plantage-eigenaar) van de verkoop van de suiker en koffie werd bijgeboekt bij het vermogen dat zij erfden. In het geval van Jan David en Daniel François werden zij door de verkoop rond 1770 van de plantages die zij schuldenvrij geërfd hadden, in één klap honderdduizenden guldens rijker.

Zoals uit de laatste drie paragrafen hopelijk duidelijk geworden zal zijn, waren ondertussen de implicaties voor de honderden^h mensen die gedwongen werden de suiker en koffie op de plantages van de Pichots te produceren enorm. Arbeidstekorten werden steeds aangevuld door de aanvoer van nieuwe in West-Afrika met geweld ontwortelde en naar Suriname getransporteerde mensen. Bepaalde fasen in het productieproces, zoals het delven van de afwateringskanalen en de 'grote pluk' tijdens het oogsten van de koffie vergden meermaals mensenlevens. Op de plantages werd de zweep gebruikt om arbeidsprestaties op te voeren en ieder gedrag dat de productiviteit in de weg kon staan de kop in te drukken. Ook de overheid oefende in Suriname in de periode dat de Pichots hun plantages bezaten een schrikbewind uit als het ging om het bestraffen van rebellie en vlucht van de plantages.

Omstreeks 1770 was niemand van de Schiedamse leden van de familie Pichot, uitgezonderd dan Geertruyda Sara Catharina van Lansbergen en haar man Samuel de Mongé, nog eigenaar van een Surinaamse plantage. Aan de andere kant is duidelijk dat de meer vermogende leden van de familie, Daniel Pichot (1722-1803) en Daniel François Pichot (1744-1788) ook na 1770 nog op verschillende manieren, met name als kredietverstrekker, executeur-testamentair en voogd over minderjarige erfgenamen, betrokken bleven in de op slavernij gebaseerde plantage-economie van Suriname.

Dit alles roept ook de vraag op of leden van de familie Pichot vanuit hun positie *als Schiedamse regenten* hebben bijgedragen aan het knechten van de in slavernij levende bevolking van Suriname. Dit is lang niet zo evident als bijvoorbeeld in het geval van met name de Amsterdamse regenten, die immers vertegenwoordigd waren in de Sociëteit van Suriname, 'directeuren en regeerders' van de kolonie. Als leden van Schiedamse delegatie 'ter dagvaart', kunnen de Pichots af en toe in de Staten van Holland meegestemd hebben vóór maatregelen ten gunste van de plantocratie, bijvoorbeeld in geval van het zenden van troepen om hen te ondersteunen in hun strijd met de Marrons, de gemeenschappen van vluchtelingen voor het slavernij-regime. Maar de vraag is of andere

^h Als men de aantallen onvrije bewoners in een willekeurig jaar uit het overzicht in paragraaf 2.1 bij elkaar optelt, komt men al op circa 1400 mensen.

Schiedamse regenten anders gestemd zouden hebben dan zij. Het voortbestaan van de plantageslavernij en de ermee verbonden handel en toeleveringsindustrie, werden toch door de Hollandse stadsregeringen algemeen beschouwd als een Hollands belang.

Hoewel tijdens het onderzoek ook enkele andere Schiedammers boven water kwamen die in de achttiende eeuw eigenaren van Surinaamse plantages en de daaraan gebonden mensen geweest zijn, is dit al met al een betrekkelijk klein onderdeel van het Schiedamse verleden, maar deel van de Schiedamse geschiedenis niettemin. Men behoort niet selectief te zijn in wat men wel en niet als verleden erkennen wil. Deze lang onbelicht gebleven episode uit het verleden van de stad vormt bovendien een brug naar de bredere Hollandse geschiedenis waarin de periode van de slavernij in de overzeese volksplantingen een veel meer afgetekende plaats inneemt. Huidige Nederlanders, onder wie dus ook Schiedammers, wier voorouders ooit plantageslaven waren in Suriname en elders, hechten er terecht aan dat dit stukje gemeenschappelijk Nederlands en Surinaams verleden niet onder het vloerkleed geschoven wordt.

¹ Onderzoek Aad van der Tang 29 maart 2023; origineel in GAS (Gemeente Archief Schiedam), Verzameling Handschriften (toegang 326) inv. no. 15 (zie ook Nadere Toegang 244 p. 158).

² SAA (Stadsarchief Amsterdam), notarieel archief (toegang 5075) inv. no. 8688, akte 968, aanpassing testament d.d. 13 juni 1732.

³ GAS, notarieel archief toegang 258 inv. no. 883b akte 12 d.d. 17 februari 1756.

⁴ Idem, toegang 263 (notaris Cornelis Knappert) inv. no. 916 akte 18 d.d. 21 april 1762 en akte 37 d.d. 26 juli 1762.

⁵ Idem, toegang 263 inv. no. 917 akte 50 d.d. 8 oktober 1763.

⁶ NAS, ONAS inv. no. 313 fol. 118, akte d.d. 6 november 1726 (gehavend); idem, inv. no. 162, fol. 39, inventaris boedel Daniel Pichot en Sara Swart d.d. 26 en 27 maart 1728; HGA (Haags Gemeente Archief), notarieel archief (toegang 0372-01) inv. no. 2634 aktes 100 en 101 d.d. 27 december 1737, procuratie en akte obligatoir door Constantia Maria Pichot echtgenote van Willem Gerard van Meel.

⁷ Zie bijvoorbeeld de lijsten van gekeurde suikeren uit 1728 (NAS, SvS, inv. no. 256 fol. 285v) en 1733 (idem inv. no. 260 fol. 670). De plantage was blijkens deze lijsten al in de jaren 20 en 30 bekend onder de namen La Concorde of Concordia.

⁸ NAS, ONAS inv. no. 112 fol. 95, huurcontract d.d. 17 november 1742 tussen Samuel Paulus Pichot en Constantia Maria Pichot, weduwe W.G. van Meel enerzijds en Maria Beauchaine weduwe Jean Labadie anderzijds.

⁹ NA, SvS inv. no. 273 fol. 889.

¹⁰ NAS, ONAS inv. no. 690 fol. 642, inventaris 27, 28 en 29 oktober 1748. De onvrije bevolking bestond toen uit 43 mannen, 32 vrouwen, 8 jongens en 5 meisjes; 88 zielen tezamen.

¹¹ NAN, SvS inv. no. 252 fol. 191^v; idem inv. no. 295 fol. 642^v.

¹² GAS, notarieel archief toegang 263 inv. no. 923 akte 90 d.d. 8 november 1769; idem inv. no. 925 akte no. 115, akte acquit door Jan David Pichot d.d. 14 oktober 1771.

¹³ NAS, ONAS inv. no. 698 fol. 493, inventaris d.d. 9 en 11 juni 1770.

¹⁴ GAS, Gemeentearchief Schiedam, verzameling handschriften inv. no. 322, transportakte d.d. 7 september 1771.

¹⁵ SAR (Stadsarchief Rotterdam), notarieel archief (toegang 18) inv. no. 1690 akte 114, testament Willem Pedy d.d. 6 juli 1710; NAS, ONAS inv. no. 6 fol. 102, testament Willem Pedy (junior) 21 juni 1721, geopend 29 november 1724; idem inv. no. 314 akte no. 66, akte donatie Catharina Marcus weduwe Willem Pedy d.d. 1 april 1728.

-
- ¹⁶ NAS, ONAS inv. no. 917 fol. 29 e.v., inventaris 29 en 30 april, 1 en 2 mei 1754.
- ¹⁷ SAR, notarieel archief inv. no. 2298 akte 64, verkoopcontract door Philip Pichot c.s. d.d. 15 april 1763; GAS, notarieel archief, toegang 263 inv. no. 917 akte 23 d.d. 16 april 1763, procuratie Philip Pichot c.s. op Samuel Paulus Pichot c.s. te Suriname.
- ¹⁸ SAA, notarieel archief inv. no. 8490 akte 276, koopcontract d.d. 6 juli 1727; NAS, ONAS inv. no. 162 fol. 1, inventaris d.d. 17 en 19 januari 1728.
- ¹⁹ GAS, notarieel archief toegang 263 inv. no. 923 akte 37 en idem inv. 924 akte 44, machtigingen d.d. 28 april 1769 en 18 mei 1770 op Jan David Cellier tot respectievelijk koop van de andere parten en administratie van de gehele plantage.
- ²⁰ GAS, notarieel archief toegang 263 inv. no. 927 akte 3, machtiging d.d. 7 januari 1773 op Luden & Speciaal om het geld te negotiëren; SAA, notarieel archief inv. no. 12739 akte 49, registratie akten van deelgeving d.d. 15 februari 1774; NAS, ONAS inv. no. 702 fol. 73, inventaris d.d. 3 juni 1773.
- ²¹ GAS, notarieel archief toegang 263 inv. no. 919 akte 10, akte overeenkomst Jan Jacob de Monge en Samuel de Monge d.d. 7 januari 1765; idem inv. no. 928 akte 58, akte van overgifte door Samuel de Monge en echtgenote d.d. 10 juni 1774.
- ²² SAA, notarieel archief inv. no. 17650 akte no. 290, autorisatie en consent d.d. 18 augustus 1802; HGA, notarieel archief inv. no. 5995 akte no. 58, procuratie Samuel de Mongé d.d. 2 augustus 1802.
- ²³ SAA, notarieel archief inv. no. 9461 aktes 25 en 26, contract en borgtocht d.d. 8 juni 1729.
- ²⁴ NAS, ONAS inv. no. 189 fol. 56, inventaris d.d. 17, 18 en 20 april 1750.
- ²⁵ NAS, ONAS inv. no. 216 fol. 249, inventaris d.d. 3 november 1763.
- ²⁶ SAA, notarieel archief inv. no. 14252, akte no. 132, akte obligatoir 22 april 1766.
- ²⁷ NAS, ONAS inv. no. 189 fol. 90, inventaris d.d. 23 april 1750; idem inv. no. 216 fol. 305, inventaris d.d. 4 november 1763.
- ²⁸ SAA, notarieel archief inv. no. 14254 akte 26: procuratie d.d. 29 april 1768; NAS, ONAS inv. no. 721 fol. 445, registratie van deze procuratie en fol. 455, geregistreerde missive van Daniel François Pichot, Schiedam 26 maart 1768; GAS, notarieel archief, toegang 263 inv. no. 924, akte 75, akte approbatie d.d. 15 augustus 1770; NAS, ONAS inv. no. 262 fol. 1, inventaris d.d. 1 juni 1784.
- ²⁹ NAN, SvS inv. no. 35 fol. 139, 208^v e.v., resoluties directeuren d.d. 4 augustus en 1 september 1745.
- ³⁰ NAN, SvS inv. no. 275 fol. 650; idem inv. no. 293 fol. 222^v.
- ³¹ NAS, ONAS inv. no. 216 fol. 73, inventaris d.d. 17 oktober 1763; idem inv. no. 693 fol. 183, taxatie d.d. 18 februari 1764.
- ³² GAS, notarieel archief toegang 263 inv. no. 919, akte 14 d.d. 22 februari 1765; NAS, ONAS inv. no. 695 fol. 1, inventaris 26 en 27 maart 1767.
- ³³ SAA, notarieel archief inv. no. 12557 akte no. 231 en 232, contract en machtiging tot transport, beiden d.d. 14 september 1756.
- ³⁴ NAS, ONAS inv. no. 201 fol. 900 d.d. 10, 17 en 18 juni 1757.
- ³⁵ NAS, ONAS inv. no. 693 fol. 159, inventaris d.d. 16 en 17 februari 1764.
- ³⁶ GAS, notarieel archief, toegang 263 inv. no. 923 akte 28, koopcontract 1769.
- ³⁷ GAS, notarieel archief toegang 263 inv. nr. 929a akte no. 73, acquit d.d. 27 juni 1775 voor de nog resterende 170.000 gulden plus 10.200 gulden rente; SAA, notarieel archief inv. no. 12745 akte no. 12, schuldbekentenis d.d. 12 juli 1775; GAS, toegang 263 inv. no. 933 akte no. 70, acquit d.d. 5 augustus 1779.
- ³⁸ NAN, SvS inv. no. 262 fol. 516, taxatie Patientie d.d. 27 augustus 1734.
- ³⁹ NAS, ONAS inv. no. 27 fol. 367, testament d.d. 11 oktober 1755, geopend d.d. 8 augustus 1756; idem inv. no. 199 fol. 285, fol. 233, inventaris Patientie d.d. 26, 27 en 28 augustus 1756, inventaris huishouden Paramaribo d.d. 17 en 18 augustus 1756.
- ⁴⁰ NAS, ONAS inv. no. 693 fol. 116, inventaris en taxatie d.d. 18 november 1763.
- ⁴¹ GAS, notarieel archief toegang 263 inv. no. 919, akte 14 d.d. 22 februari 1765; NAS, ONAS inv. no. 694 fol. 166, inventaris d.d. 23 oktober 1766.
- ⁴² NAS, ONAS inv. no. 27 fol. 367, testament d.d. 11 oktober 1755, geopend d.d. 8 augustus 1756; idem inv. no. 199 fol. 267, inventaris d.d. 24 en 25 augustus 1756.
- ⁴³ GAS, notarieel archief, toegang 258 inv. nr. 884a, akte no. 22, machtiging tot verkoop door Daniel Pichot gegeven aan Samuel Paulus Pichot en Jan David Cellier te Suriname d.d. 16 maart 1757; SAA, notarieel archief inv. no. 11378-A, akte no. 75, machtiging tot koop door Jean Benjamin Dupeyrou gegeven aan Jean Dupeyrou te Suriname d.d. 15 november 1758. Het feit dat beide machtigingen in oktober 1759 in Suriname zijn geregistreerd (NAS, ONAS inv. no. 717 fol. 233, 234) doet me veronderstellen dat de koop rond die tijd (ondershands) heeft plaatsgevonden.
- ⁴⁴ GAS, archief Gerechten van Schiedam (toegang 454) inv. no. 417, transport d.d. 17 november 1760.

- ⁴⁵ SAA, notarieel archief inv. no. 18022, inventaris nalatenschap d.d. 13 augustus-26 november 1805.
- ⁴⁶ SAA, notarieel archief inv. no. 18036 akte 187, kwitantie d.d. 27 december 1817 door Samuel Paulus Pichot Lespinasse, koopman te Schiedam; NAS, HvJ (archief Hof van Civiele Justitie) inv. no. 1390 fol. 231: leges wegens advertentie transport Fredriksburg aan F. Taunay d.d. 26 april 1819.
- ⁴⁷ National Archives UK, Colonial Office 278-15, Census Fredriksburg 1 november 1811 (een digitaal duplicaat van deze volkstelling is raadpleegbaar op website NAN, toegang 1.11.06.21).
- ⁴⁸ NAN, (Nationaal Archief Nederland), SvS (archief Sociëteit van Suriname, toegang 1.05.03) inv. nr. 249 fol. 378, Temmingh aan directeuren van de Sociëteit van Suriname, 23 mei 1722.
- ⁴⁹ NAN, SvS inv. nr. 340 fol. 347, Nepveu aan directeuren 31 maart 1770.
- ⁵⁰ NAS (Nationaal Archief Suriname), ONAS (oud notarieel archief Suriname, toegang 1.05.11.14) inv. nr. 201 fol. 235 e.v., 275 e.v.: inventarissen De Goudmijn en Ostagie d.d. 9, 10 en 11 februari 1757; National Archives UK, Colonial Office 278-15, Census Goudmijn & Ostage 25 november 1811. De duiding van de etniciteiten is gedaan op basis van Charles Wooding, *Winti. Een Afro-Surinaamse godsdienst* (Meppel, 1779), hoofdstuk 2, p. 17-50.
- ⁵¹ NAN, SvS inv. nr. 253 fol. 40, notitie van grondbrieven door gouverneur Cornelis van Aerssen van Sommeldijck vergund, 17 januari 1687.
- ⁵² NAN, SvS inv. nr. 220, notulen Hof van Politie 1690-1692, beginnende vanaf fol. 413, m.n. resolutie d.d. 12 maart 1691, aangaande vervullen vacature door overlijden burgerkapitein Albert Swart; idem inv. nr. 221, fol. 168, missive gouverneur Van Scharphuysen 9 oktober 1691.
- ⁵³ NAN, SvS inv. nr. 128, notulen Hof van Politie 19 april en 31 mei 1707, regeling van zorg over Jan Cypriani.
- ⁵⁴ NAN, SvS inv. nr. 229 enzovoorts, overgekomen brieven en papieren. Zie bijvoorbeeld de in voetnoot c genoemde Jan Wittekar in SvS inv. nr. 238 fol. 163 en 56 en Charlo Jans in SvS inv. nr. 246 fol. 176.
- ⁵⁵ NAN, SvS inv. nr. 244 fol. 37-41, huurcontract 3 februari 1706.
- ⁵⁶ NAS, ONAS inv. nr. 104, zeer gehavende akte [januari 1715].
- ⁵⁷ NAN, SvS inv. nr. 243 fol. 213 e.v., missive A.G. van Stokkert 1 juni 1716; idem inv. nr.130, notulen Hof van Politie 2 februari 1718, behandeling rekest Christiaan de Brauw, erfgenaam van de weduwe van Jacob Monson; idem inv. nr. 247 fol. 643 e.v., missive A.G. van Stokkert 28 maart 1720 met bijlagen.
- ⁵⁸ Zwager Isaac Labadie ontving voor zijn aandeel 74 akkers van de oorspronkelijk 1000 aan Albert Swart uitgegeven akkers die hij trok bij zijn eigen, aan De Hoop grenzende, plantage Bleyendaal (NAS, ONAS inv. no. 162 fol. 24^v, inventaris De Hoop 7 en 8 maart 1728; idem inv. no. 693 fol. 241, inventaris idem 3 en 4 januari 1764). Een akker is 0,43 hectare.
- ⁵⁹ NAS, ONAS inv. nr. 162, fol. 24 e.v. en 39 e.v., inventarissen van De Hoop d.d. 7 en 8 maart 1728 en de in gemeenschap bezeten boedel te Paramaribo d.d. 26 en 27 maart 1728.
- ⁶⁰ De andere twee inventarissen in NAS, ONAS inv. nr. 165 fol. 53 (12, 13 en 14 mei 1733) en inv. nr. 174 fol. 192 (3, 4 en 5 oktober 1742).
- ⁶¹ Zie voor de fasen in het productieproces van de suiker en de daaraan verbonden taken bijvoorbeeld Gert Oostindie, *Roosenburg en Mon Bijou, twee Surinaamse plantages, 1720-1870* (Dordrecht/Providence: Foris Publications, 1989), hoofdstuk 2 en 3.
- ⁶² Stadsarchief Amsterdam (SAA), archief familie Bicker (toegang 195) inv. no. 1025B, fol. 250-259: 'Het meest agterdeel voor een planter is ook de ziekten en de sterften van de slaven 't welk den eenenen meêr en den anderen minder treft, 't is zeker dat het aanleggen van een plantage in de beneden landen, zoo door de moerassen waarin de slaaven daaglijk moeten staan delven en werken, als door de dampen die daaruit opkomen, en plagen der musquiten en mompieren behalven het gebrek aan goed water, gemeenlijk het verlies van veel slaven veroorzaakt, doch als landen eenige tijd bepodert en bestorven zijn, vermindert dat ook wel (...)'
- ⁶³ SAA, archief familie Bicker inv. no. 1025B, fol. 248-250.
- ⁶⁴ Idem, fol. 179-182.
- ⁶⁵ J. D. Kunitz, *Surinam und seine Bewohner* (Erfurt: bey Beyer und Maring, 1805), p. 316-317.
- ⁶⁶ NAS, HvP (archief Hof van Politie, toegang 1.05.10.02) inv. nr. 808 (ongefolieerd), relaas Pierre de Montnort, plantage Meersorg 28 december 1763.
- ⁶⁷ SAA, archief familie Bicker inv. no. 1025B, fol. 310-312.
- ⁶⁸ Zie voor een overzicht: Jean Jacques Vrij, 'Wapenvolk in een wingewest: de slavenkolonie Suriname, 1667-1799' en Wim Hoogbergen, 'De binnenlandse oorlogen in Suriname in de achttiende eeuw' in: *Geweld in de West. Een militaire geschiedenis van de Nederlandse Atlantische wereld, 1600-1800*. Onder redactie van Victor Enthoven, Henk den Heijer en Han Jordaen (Leiden/Boston: Brill, 2013), p. 45-74 en 147-182.
- ⁶⁹ *Plakaten, Ordonnantien en andere wetten uitgevaardigd in Suriname 1667-1816*, [West Indisch Plakaatboek 1], uitgegeven door J. Th. de Smidt met medewerking van T. van der Lee (Amsterdam: S. Emmering, 1973), p.

666 e.v. (reglement voor de plantagebedienden 27 december 1759), 1066 e.v. (nieuw reglement voor de plantagebedienden 31 augustus 1784).

⁷⁰ Een schokkend voorbeeld is dat van Claas Basdouw, de directeur van plantage La Rencontre, gelegen aan de rivier Suriname slechts enkele plantages voorbij De Hoop, die in 1747 verbannen werd nadat hij een tot de plantage behorende man, Pierro, op een ijzingwekkende manier om het leven had gebracht. Het geval is verhaald in Anton de Kom, *Wij slaven van Suriname* (Amsterdam: Contact, 1971), p. 47-48 (en eerder in Julien Wolbers, *Geschiedenis van Suriname* (Amsterdam, 1861), p. 287-288).

⁷¹ Wim Hoogbergen, *'De Bosnegers zijn gekomen!'. Slavernij en rebellie in Suriname* (Amsterdam: Prometheus, 1992), p. 17.

⁷² NAS, HvP inv. no. 346 fol. 1.

⁷³ Zie voor een aantal van Pichot seniors administrateurschappen: NAS, ONAS inv. no. 525 fol. 38 (van plantage De Nieuwe Hoop sinds 1729); idem fol. 71 (van plantage Fairfield); idem fol 39 en ONAS inv. no. 711 fol. 111 (van plantage Lunenburg 1721-1730); NAN, SvS inv.no.131, hofnotulen 24 november 1721 en SvS inv. no. 132, hofnotulen 27 juli 1726 (van plantage Juckemombo); NAS, HvP inv. no. 300 fol. 93 (van twee plantages van De Rayneval: Maagdenburg en Schoonoord, 1727-1729).

⁷⁴ Oostindie, op.cit., p. 329.

⁷⁵ NAS, ONAS inv. no. 525 fol. 127, akte d.d. 28 april 1731.

⁷⁶ NAS, ONAS inv. no. 317 fol. 70, akte Daniel Wobma 16 mei 1733.

⁷⁷ EL (Erfgoed Leiden en omstreken), notarieel archief Leiden (toegang 0506) inv. no. 1759 fol. 579, akte Daniel Wobma 12 oktober 1739.

⁷⁸ NAS, ONAS inv. no. 15 fol. 82, akte Jan Pichot 29 maart 1736.

⁷⁹ EL, notarieel archief Leiden inv. no. 1759 fol. 579, akte Daniel Wobma 12 oktober 1739.

⁸⁰ EL, notarieel archief Leiden inv. no. 1986, akte 37, procuratie door Jean Albert Pichot, Daniel Wobma en Daniel Pichot d.d. 20 maart 1750.

⁸¹ NAS, ONAS inv. nr. 175 fol. 185, inventaris d.d. 20 juni 1743. Van Meel's weduwe Constantia Maria Pichot had de boedel na zijn overlijden overigens niet geaccepteerd (zie idem inv. nr. 324 fol. 82 en 246, aktes 12 december 1740 en 2 december 1741) maar voerde tot 20 juni 1743 wel de administratie over de plantage. Niet lang daarna werd de plantage eigendom van haar tante Anna Maria Swart.

⁸² NAS, HvP inv. no. 790, processtukken criminele zaken, fol.185-195^v; idem, inv. no. 307 fol. 397, rekest W.G. van Meel; idem inv. no. 17, Hofnotulen 28 en 29 november 1736; NAS, SvS inv. no. 269 fol.114, 126, rekeningboek geweldiger Jurgen Demble.

⁸³ HGA (Haags Gemeentearchief), notarieel archief (toegang 0372-01) inv. nr. 2595, akte 295 d.d. 15 januari 1750, contract van koop door François Schas, Daniel Pichot en echtgenoten, geroyeerd 6 maart 1754; GAS (Gemeentearchief Schiedam), notarieel archief, toegang 258 (notaris Jan van Lijken) inv. no. 881, akte 32 d.d. 25 maart 1751, procuratie Daniel Pichot en echtgenote op Samuel Paulus Pichot te Suriname.

⁸⁴ Deze plantage was in 1745 nagelaten door Jean Estienne Hebrard (die overigens in 1733 naar Suriname was gekomen om als chirurgijn op de plantage van Pichot te fungeren, zie SAA, notarieel archief (toegang 5075) inv. no. 8701, akte 1291, dienstcontract d.d. 20 juli 1733). Geneve had in 1745 een onvrije bevolking van 33 mannen, 2 jongens, 28 vrouwen en 3 meisjes (NAS, ONAS inv. no. 690 fol. 92, inventaris Geneve 4 en 5 augustus 1745). Ik heb niet kunnen achterhalen wanneer precies de Pichots de plantage hebben gekocht en evenmin of alle tot de grond behorende mensen bij de koop inbegrepen waren. Overigens was het oorspronkelijk aan Albert Swart uitgegeven areaal al in 1718 verdubbeld door de uitgifte aan Daniel Pichot van 1000 akkers iets ten noorden van de Pauluskreek (NAN, SvS 247 fol. 102, bijlage bij missive gouverneur Coetier 28 maart 1720; kaartje in NAN, verzameling Leupe (toegang 4.VEL) inv. no. 1797) maar dat land was afgaande op de inventarissen van De Hoop uit 1728 en 1742 zo goed als onbruikbaar.

⁸⁵ GAS, notarieel archief, toegang 258 inv. no. 882b aktes 49, 50 en 51 d.d. 20 mei 1754, akte van verkoop en koop door Jean Albert Pichot en Daniel Pichot, procuraties Jean Albert Pichot op Jan David Cellier resp. Samuel Paulus Pichot te Suriname.

⁸⁶ HGA, notarieel archief inv. nr. 2595, akte 72, obligatie Daniel Pichot t.b.v Frans Schas 17 juni 1754, geroyeerd 17 juni 1760.

⁸⁷ GAS, toegang 258 inv. no. 883b, akte 104, koopcontract tussen Susanna Francina Pichot wed. Daniel Wobma en Daniel Pichot, 9 november 1756.

⁸⁸ SAA, notarieel archief inv. no. 10436, akte 489 d.d. 17 maart 1751, procuratie weduwe Daniel Wobma; idem, inv. no. 11362A, akte 23, 10 november 1756, procuratie tot het royeren van een hypotheek door Theodore Passalague op Samuel Paulus Pichot te Suriname.

⁸⁹ SAA, notarieel archief, inv. no. 11144, aktes 75, 76 en 77, d.d. 4 maart 1757, resp. koopcontract, procuratie tot transport in Suriname en procuratie tot royering hypotheek (ook Constantie Maria Pichot had haar aandeel

in de plantage eerder beleend); GAS, notarieel archief, toegang 258 inv. no. 884a, akte 17 d.d. 7 maart 1757, procuratie Daniel Pichot op Samuel Paulus Pichot en Jan Willem Pichot te Suriname.

⁹⁰ GAS, notarieel archief, toegang 258 inv. no. 884a, akte 20 d.d. 14 maart 1757, procuratie door Daniel Pichot.

⁹¹ Ibidem, akte 16 d.d. 2 maart 1757, obligatie Daniel Pichot t.b.v François Schas (na betaling van de schuld geroyeerd 8 november 1758).

⁹² EL, notarieel archief Leiden inv. nr. 2275, akte 40 d.d. 4 april 1761, contract gesloten tussen Daniel Pichot en echtgenote en Estienne Ferrand en echtgenote; GAS, toegang 263 (notaris Cornelis Knappert) inv. no. 915, akte 20 d.d. 7 april 1761, procuratie Daniel Pichot en echtgenote op Samuel Paulus Pichot en Jan David Cellier te Suriname.

⁹³ SAR, archief Coopstad & Rochussen (toegang 68) inv. no.38, scheepspapieren van De Frans Willem, 1ste vel; NAN, SvS inv. no. 205, gouvernementsjournaal, 20 april 1761.

⁹⁴ GAS, toegang 263 inv. no. 924, aktes 46 en 48 d.d. 19 en 23 mei 1770, procuratie Daniel Pichot en echtgenote op Daniel Buttner c.q. Reinier Isaac du Plessis te Suriname.

⁹⁵ NAS, ONAS 124 fol. 33, koopcontract d.d. 8 januari 1770 tussen Reinier Isaac du Plessis als gemachtigde van Estienne Ferrand en echtgenote en Johan Baak, koper.

⁹⁶ NAN, SvS inv. no. 347 fol 98^v-100, Nepveu aan directeuren van de Sociëteit d.d. 13 juni 1772.

⁹⁷ *Essai Historique sur la colonie de Surinam* (Paramaribo, 1788), premiere partie, p. 139.

⁹⁸ GAS, notarieel archief toegang 258 inv. no. 885 akte 45 d.d. 19 juni 1759, substitutie en volmacht door Catharina Maria Buijk.

⁹⁹ NAS, HvP 383 fol. 9, verzoekschrift Samuel Paulus Pichot d.d. 5 februari 1760.

¹⁰⁰ Enkele voorbeelden in Jean Jacques Vrij, 'Slaven in de familie', *Jaarboek Centraal Bureau voor Genealogie*, deel 62 (2008) p. 246.

¹⁰¹ NAN, SvS inv. no.204, vrijdag 14 september 1759.

¹⁰² NAS, HvP inv. no. 62, notulen 7 februari 1760.

¹⁰³ NAS, OBS (Oud archief Burgerlijke Stand, toegang 1.05.11.16) inv. no. 45, register van overledenen aangegeven ter wees- en boedelkamer, fol. 17.

¹⁰⁴ NAS, ONAS inv. no. 33 fol. 369, akte d.d. 17 juli 1764 door 'Seraphina de vrije, eertijds hebbende toebehoord aan den WelEd. Gestr. Heer Daniel Pichot, Capitain ter zee ten dienste der Vereenigde Neederlande etc etc', door haar ondertekend met een kruismerk.

¹⁰⁵ GAS, notarieel archief toegang 258 inv. no. 866b fol. 401 (31): in inventaris van de nalatenschap van schepen Jan van der Valck d.d. 15 en 24 juli 1730 een schuld groot 10.254 gulden en 15 stuivers aan 'Hercules en Cornelis Peekstock Coopluiden in Comp^e van granen' voor leverantie van rogge en mout; SAA, notarieel archief inv. no. 10135 akte 126, antwoord en protestatie vanwege Cornelis Peekstok inzake aankoop 50 lasten gedroogde rogge te Edam.

¹⁰⁶ HUA (Het Utrechts Archief), archief Kapittel van Oudmunster te Utrecht (toegang 223) inv. no. 62-3, verzoekschrift tot aggregatie als kannunnik: Peekstok verwierf het recht op 16 augustus 1730 en verkocht het weer op 16 september 1740.

¹⁰⁷ NAN, SvS inv. no. 257 fol. 901, lijst van gekeurde suiker Commewijne: 19 augustus 1730, Bruijnsburgh, eigenaar erven Willem de Bruijn; NAS, GS (archief Gouvernementssecretarie, toegang 1.05.10.01) inv. no. 1, journaal 21 april, 3 juni, 11 juni en 24 december 1732; GAS, notarieel archief toegang 257 (notaris Simon Knappert) inv. no. 828, akte 55 d.d. 5 juli 1733, benoeming directeur door Cornelis Peekstok.

¹⁰⁸ GAS, toegang 257, inv. no. 831b, akte 51 d.d. 7 juli 1736 en inv. no. 832 akte 31 d.d. 5 april 1737 waarbij Van der Gaagh bij overlijden van de dan fungerende administrateur in diens plaats benoemd werd. Administrateur Adam Staal overleed op Bruijnsburg circa 20 mei 1738. Kort daarop benoemde Peekstok Jacob Hengeveld tot administrateur (GAS, toegang 257 inv. no. 833, akte 44 d.d. 17 juni 1738. Over de vergoeding voor de enkele maanden dat Van der Gaagh administrateur was, ontstond later onenigheid met Peekstok (GAS, toegang 258, inventaris no. 875a, akte 84, akte protest van wissel d.d. 7 juli 1741. Dirk van der Gaagh, gedoopt Schiedam 5 juni 1797, was een zoon van Johannes van der Gaagh en Elisabeth de Hoij.

¹⁰⁹ GAS, toegang 257 inv. no. 829, akte 30 d.d. 18 mei 1734 en akte 55 d.d. 3 september 1734.

¹¹⁰ GAS, toegang 257 inv. no. 831a, akte 49 d.d. 7 juli 1736.

¹¹¹ GAS, toegang 257 inv. no. 837, akte 64 d.d. 22 oktober 1742.

¹¹² NAN, SvS inv. no. 262 fol. 1006, bijlage bij missive secretaris Abraham Bols d.d. 12 juni 1734: opgaaf van 31 augustus 1734.

¹¹³ NAS, HvP inv. no 580 (ongefolieerd), 'Lijsten der blanken en slaven van de beneden divisie van Commewine' d.d. 2mei 1735 en 30 maart 1736.

¹¹⁴ NAS, ONAS inv. no. 687 fol. 148, inventaris d.d. 27 oktober 1736.

¹¹⁵ Zie bijvoorbeeld Oostindie op. cit., p. 74-5, 227-230.

¹¹⁶ SAA, archief familie Bicker inv. no. 1025B, fol. 204-209.

¹¹⁷ NAN, SvS inv. no. 275 fol. 641^v.

¹¹⁸ NAS, ONAS inv. no. 188 fol. 49, inventaris 17, 18 en 19 juli 1749 is grotendeels niet gedigitaliseerd maar eerder wel ingezien door Philip Dikland. Zie zijn document 'Boven-Commewijnerivier, plantage Bruinsburg (2010) op zijn website <https://www.suriname-heritage-guide.com> (Geschiedkundige informatie, Commewijne rivier). Administrateur was toen Bernard Anthony Schuster, die door Peekstok in 1746 in die functie was aangesteld (GAS, toegang 257 inv. no. 841 aktes 78 en 79 d.d. 15 november 1746). In de vorige paragraaf zagen we dat Schuster enkele dagen later door Catharina Marcus als administrateur van haar plantage Penoribo was toegevoegd aan haar stiefzoon Samuel Paulus Pichot. Het zal geen toeval zijn, kennelijk hadden Peekstok en zijn collega-plantage-eigenaren in Schiedam elkaar gevonden.

¹¹⁹ NAN, SvS inv. no. 293 fol. 212 en inv. no. 295 fol. 631^v.

¹²⁰ GAS, toegang 263 inv. no. 913, akte no. 34 d.d. 28 augustus 1758.

¹²¹ GAS, toegang 263 inv. no. 920, akte no. 55 d.d. 15 september 1766.

¹²² NAS, ONAS inv. no. 699 fol. 385, inventaris d.d. 12, 13 en 14 juli 1770, Schiedam op fol. 399. Blijkens een inventaris van twintig jaar later was hij toen één van de delvers (NAS, ONAS inv. no. 274, inventaris d.d. 26 en 28 juni 1790, Schiedam op fol. 432).

¹²³ NAN, SvS inv. no. 318 fol. 100, 'blanken en vrije lieden op de plantages in Boven-Commewijne' d.d. 1 juli 1762 (Beudt op fol 101^v).

¹²⁴ Zie Jean Jacques Vrij en Ellen Neslo, De familie van Maurits martinus Alexander Coupijn (1798-1853), een medisch geslacht in de slaventijd (deel 1), *Wi Rutu, tijdschrift voor Surinaamse Genealogie* jrg. 18 no. 1 (juli 2018), p. 12-15.

¹²⁵ NAS, HvP inv. no. 827 fol. 135-160^v, Processtukken Criminele Zaken: onderzoeks- en getuigenverhoren d.d. 6-18 april 1775, missives Beudt 2 en 4 april, criminele eis en conclusie; idem inv. no. 91, hofnotulen 20 april 1775.

¹²⁶ GAS, notarieel archief, toegang 263 inv. no. 924 akte 45 d.d. 19 mei 1770; idem inv. no. 927 akte 54 d.d. 1 juni 1773.

¹²⁷ GAS, notarieel archief toegang 263 inv. no. 929a akte no. 73, akte acquit d.d. 27 juni 1775; SAA, notarieel archief inv. no. 12745 akte no. 12, schuldbekentenis d.d. 12 juli 1775; GAS, toegang 263 inv. no. 933 akte no. 70, acquit d.d. 5 augustus 1779.

¹²⁸ GAS, notarieel archief toegang 263 inv. no. 926 akte no. 68, procuratie d.d. 8 juli 1772; idem inv. no. 927 akte no. 137, procuratie d.d. 19 november 1773

¹²⁹ GAS, notarieel archief, toegang 263 inv. no. 929a akte no. 62, obligatie 27 mei 1775; idem inv. no. 932 akte no. 133, acquit d.d. 12 december 1778; SAR (Stadsarchief Rotterdam), notarieel archief (toegang 18) akte no. 23, contract d.d. 27 januari 1778.

¹³⁰ GAS, notarieel archief toegang 269 inv. no. 997 akte no. 57, rekening en verantwoording boedel Cornelia Poortugaal d.d. 2 juni 1790 fol. 358v: tien obligaties, verkocht voor bedragen tussen de 685 en 735 gulden; idem inv. no. 1002 akte no. 100, rekening en verantwoording nalatenschap Carolina Jacoba de Lille, echtgenote van Isaac Tromer d.d. 26 december 1795 art. 60 en 61: twee obligaties getaxeerd op 600 gulden ieder; toegang 267 inv. no. 967 akte no. 37, staat nalatenschap Johanna Jacoba van Bulderen d.d. 14 mei 1799 fol. 68: drie obligaties ieder getaxeerd op 550 gulden.

¹³¹ SAR, notarieel archief inv. no. 2943 akte 191, conventie d.d. 21 juni 1784.

¹³² SAA, notarieel archief inv. no. 12719 akte no. 29, transport hypotheek d.d. 20 mei 1768; ED (Erfgoed Delft), notarieel archief Delft (toegang 161) inv. no. 3102 aktes no. 43 en 44, transport en contract d.d. 11 december 1777.

¹³³ NAS, ONAS inv. no. 771, besloten testament Jan David Cellier d.d. 2 juli 1773; idem inv. no. 240 fol. 177, 229, 337, inventarissen en taxaties van Welgelegen, Schoonoord en huis en erf in de Gravenstraat, augustus-september 1773.

¹³⁴ SAA, notarieel archief inv. no. 12739 akte no. 2, registratie van receptisse d.d. 4 januari 1774; idem inv. no. 12744 akte no. 66, registratie akten van deelgeving d.d. 1 juni 1775; idem inv. no. 12755 akte no. 24, akte van uitloting d.d. 15 februari 1779.

¹³⁵ Trouwregister Amsterdam inschrijving d.d. 17 maart 1787.